

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **РЕФОРМИ**

∨ *Реформування первинної медичної допомоги*

- **БЕЗПЕКА**

∨ *Закон України
«Про національну безпеку України»*

- **ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

∨ *До проблеми правового регулювання
штучного інтелекту*

№ 14 (158) СЕРПЕНЬ 2018

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 14 (158) 2018

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

В. Горовий, д-р іст. наук, проф.,
заступник генерального директора НБУВ

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),
Ю. Половинчак, Т. Дубас,
В. Гребенюк

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviap.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон
щодо підвищення соціального захисту
військовослужбовців.....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Аулін О.
Закон України «Про національну безпеку
України».....4
Пальчук В.
Реформування первинної
медичної допомоги: нова модель закупівлі
медичних послуг на місцях.....7
Кривецький О.
До проблеми правового регулювання
штучного інтелекту.....14

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства.....17

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....20

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон щодо підвищення соціального захисту військовослужбовців

Президент П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» у зв'язку з прийняттям Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях».

«Забезпечуються і гарантуються права українського війська у зв'язку з проведенням операції Об'єднаних сил (цим Законом. – Ред.). В той же час, гарантується підвищення рівня соціального захисту українських військовослужбовців. І на сьогоднішній день, я переконаний, що це той шлях, яким ми рухаємося у дуже правильному напрямку», – підкреслив Президент на зустрічі з керівниками закордонних дипломатичних представництв України та військовослужбовцями Збройних сил під час робочої поїздки на Донеччину.

Метою Закону є забезпечення комплексного врегулювання питання соціального захисту громадян, які братимуть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Росії у Донецькій та Луганській областях та інших питань, пов'язаних із здійсненням зазначених заходів.

Реалізація Закону дозволить учасникам операції Об'єднаних сил отримати право на користування державними гарантіями, передбаченими для учасників АТО, ветеранів та учасників бойових дій.

Зокрема, Законом вносяться зміни до законів України «Про гуманітарну допомогу», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та

деяких інших осіб», «Про лікарські засоби», «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про загальну середню освіту», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про волонтерську діяльність», «Про зайнятість населення», «Про очищення влади», «Про запобігання корупції», «Про Національну поліцію», «Про систему іномовлення України», «Про виконавче провадження», Постанови Верховної Ради України «Про забезпечення належним медичним обслуговуванням військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу, які зазнали поранення, контузії чи іншого ушкодження здоров'я під час проведення антитерористичної операції на сході України» та поширюється дія відповідних норм, передбачених в умовах проведення антитерористичної операції, на період здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-pidvishennya-socialnogo-zahis-49186>). – 2018. – 26.08).*

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Аулін, канд. філос. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Закон України «Про національну безпеку України»

8 липня 2018 р. набрав чинності Закон України «Про національну безпеку України». За прийняття нормативно-правового акта, правки до якого розглядали два дні, віддали свої голоси 248 народних обранців (не голосували в повному складі «Опозиційний блок» і група «Відродження», з групи «Воля народу» проголосував один депутат, троє з «Радикальної партії»).

У шістьох розділах нового Закону сформульовано принципи державної політики у сферах національної безпеки та оборони. Серед стратегічних національних інтересів України названо: інтеграцію України у європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір; набуття членства у Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами. Законом визначено роль і місце Збройних сил, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, розвідувальних органів і Управління державної охорони України у сфері безпеки та оборони. Значна увага приділяється цивільному, у тому числі громадському контролю. Однією з основних новацій Закону є розмежування цивільно-планувальних та воєнно-операційних функцій сектору оборони. Ідеться про розділення (з 2021 р.) посади начальника Генерального штабу та Головнокомандувача Збройних сил України. Сьогодні це одна посада, яку обіймає В. Муженко. Окрема стаття (тридцята) присвячена стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України. Її реалізація планується «з використанням механізмів державно-приватного партнерства» та із «залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги». Встановлено обсяг видатків на фінансування

сектору безпеки і оборони у розмірі не менше 5 % запланованого обсягу внутрішнього валового продукту, з яких не менше 3 % – на фінансування сил оборони.

З прийняттям Закону України «Про національну безпеку України» втратили чинність три його попередники: ЗУ «Про основи національної безпеки України» 2003 р., ЗУ «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» 2003 р. і ЗУ «Про організацію оборонного планування» 2005 р.

Одним із прикінцевих положень від Кабінету Міністрів України вимагається в шестимісячний строк від дня набрання чинності цим Законом забезпечити розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту «Про Комітет ВР України», до повноважень якого належить забезпечення функцій парламентського контролю за діяльністю правоохоронних та розвідувальних органів України щодо забезпечення національної безпеки.

За словами спікера А. Парубія, прийнятий Закон – це крок України до НАТО, а також важливий момент у боротьбі України з російською агресією. На погляд секретаря Ради національної безпеки й оборони України О. Турчинова, Закон, який готували із залученням експертів НАТО, Євросоюзу й США, є «рамковим» і визначає загальні обриси системи забезпечення нацбезпеки і «фундаментальні національні інтереси». Цей нормативно-правовий акт повинен перетворитися на «ключовий інструмент реформування у сфері національної безпеки» й запровадження стандартів Північноатлантичного альянсу в Україні. Секретар Комітету з питань національної безпеки і оборони, народний депутат від БПП І. Вінник зазначив, що липень 2018 р. може стати історичним місяцем для України, коли країна

нарешті отримає план дій щодо входження в НАТО. «Це важливий документ, зрозуміло, що після його виконання Україна автоматично не стає членом Альянсу, але, якщо там буде конкретний перелік пунктів, які треба виконати, і якщо ми їх виконаємо – у наших партнерів буде політична та дипломатична відповідальність». Проте оптимізм І. Вінника не поділяють деякі колеги-депутати й представники іноземних дипломатичних кіл.

Так, віце-спікер Верховної Ради України О. Сироїд під час парламентських дебатів зазначила, що «в законопроекті немає ані стандартів командування і управління відповідно до НАТО, ані парламентського контролю за розвідкою, ані парламентського контролю за оборонним бюджетом».

У березні поточного року посол США в Україні М. Йованович, голова представництва НАТО в Україні А. Вінніков і виконуючий обов'язки голови Консультативної місії ЄС в Україні (EUAM) Ф. Весслау надіслали на адресу Президента України, спікера Верховної Ради й секретаря РНБО листа, у якому йшлося про те, що низка положень тоді ще законопроекту № 8068 (і чинного Закону про нацбезпеку) суперечить практикам Євросоюзу та НАТО. Здебільшого критика торкалася певних сегментів компетенції Служби безпеки України та відсутності ефективного парламентського контролю за її діяльністю.

У червні під час участі в роботі парламентсько-громадської платформи «Правоохоронні органи: компетенції, розмежування повноважень і синергія» посол Європейського Союзу у Києві Х. Мінгареллі заявив: «У Брюсселі наполягають, що боротьба з корупцією та економічною злочинністю – не властива для служби внутрішньої безпеки, тому СБУ має сконцентруватися на виконання виключно трьох завдань: захисті державної таємниці, контррозвідці та запобіганню тероризму... Якщо відповідні зміни з цього приводу не будуть зроблені, то це може стати на заваді подальшій фінансовій допомозі Україні».

Посла ЄС підтримав А. Вінніков. Він нагадав, що у 2015 р. міжнародна консультативна група разом з українською стороною розробила

концепцію реформування СБУ відповідно до західних стандартів. Зокрема, передбачалась і відмова від дублювання функцій інших правоохоронних органів у частині боротьби з корупцією. Натомість представники України запропонували нові варіанти концепції, що не відповідають, на думку голови представництва НАТО в Україні, стандартам Північноатлантичного альянсу в цій сфері.

У коментарі для Deutsche Welle Ф. Весслау зауважив, що лише чітке розмежування компетенцій між правоохоронцями зробить СБУ «сучасною, надійною та ефективною службою».

Аналогічну позицію зайняла позафракційний народний депутат Г. Гопко. Під час обговорення вона запропонувала внести зміни в прикінцеві та перехідні положення Закону й позбавити СБУ повноважень розслідувати злочини у сфері економіки й боротьби з корупцією, що передбачені чинним Законом «Про Службу безпеки України». Нардеп від партії «Блок Петра Порошенка» С. Заліщук зауважила, що існує величезна проблема втручання Служби безпеки у роботу бізнесу. З її слів, СБУ є інструментом переслідування бізнесу.

Опонуючи колегам, І. Вінник заявив, що до повноважень СБУ у сфері економіки належатиме виключно контррозвідувальний захист економічного та наукового потенціалу держави. Народний депутат від фракції «Батьківщина» А. Кожем'якін, який деякий час після свого батька очолював Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ (Главк «К»), запевнив, що підрозділ працює чесно та совісно. В інтерв'ю DW перший заступник голови СБУ, начальник Головного управління «К» П. Демчина пояснив, що НАБУ, наприклад, не має достатніх ресурсів для виявлення фактів здирицтва, бо «це дуже складна робота, яка потребує багато сил і ресурсів». З 36 суддів-хабарників, яких на сьогодні затримало НАБУ, на 20 відповідні матеріали були зібрані працівниками СБУ. Він також зазначив, що до компетенції служби безпеки ФРН, Франції, США та інших західних країн входить розслідування економічних та корупційних справ.

У результаті на сьогодні можна зустріти два практично протилежних трактування п. 3 ст. 19, згідно з яким «СБУ є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина... контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури [виділення наше. – О. А.]».

Наприклад, в інтерпретації «Укрінформ», завдяки прийняттю Закону «за межі повноважень СБУ винесено функції щодо розслідування економічних злочинів». Натомість О. Тригуб з «Української правди» вважає, що «за СБУ в новому Законі залишиться контррозвідувальний захист економічної безпеки держави, що може надалі провокувати нелегітимні й корупційні атаки на бізнеси, де нібито працюють російські шпигуни».

Хто правий визначить час. Проте в будь-якому випадку на розвиток ситуації впливатиме такий вагомий чинник як пильна увага з боку міжнародних партнерів (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2484845-rada-uhvalila-zakon-pro-nacbezpeku.html>; <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/page2>; <https://www.dw.com/uk/євросоюз-києву-сбу-має-займатися-нацбезпекою-а-не-боротьбою-з-корупцією/a-44226593>; http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531; <https://www.unian.ua/politics/10160816-verhovna-rada-uhvalila-zakon-pro-nacionalnu-bezpeku.html>; <https://www.5.ua/polityka/ukhvalennia-zakonu-pro-natsbezpeku-chomu-mizh-deputatamy-vynykla-superechka-shchodo-sbu-172186.html>; <https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/18/7183706/>; <http://gordonua.com/ukr/news/politics/-rada-prijnjala-zakon-pro-natsionalnu-bezpeku-252010.html>; https://zik.ua/news/2018/06/21/u_radi_zaklykaly_prypynyty_koshmarennya_biznesu_sluzhboyu_bezpeky_135074).*

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Реформування первинної медичної допомоги: нова модель закупівлі медичних послуг на місцях

З липня поточного року заклади первинної медичної допомоги, які виконали всі умови та уклали договір з Національною службою здоров'я України (далі – НСЗУ), отримуватимуть фінансування за новими правилами. Як відомо, 25 квітня Кабінет Міністрів України ухвалив порядок укладення договору НСЗУ із закладами, а також його типову форму. На виконання п. 2 Постанови КМУ від 25 квітня 2018 р. № 407 «Про затвердження Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2018 рік», договори з комунальними закладами охорони здоров'я укладатимуть до 5 червня 2018 р. на строк з 1 липня по 31 грудня 2018 р.

Порядок визначає список документів, які закладу необхідно подати до НСЗУ, а також строки, впродовж яких НСЗУ прийматиме або відхилятиме заяву закладу на підписання договору. Зокрема, заклад має бути устаткований відповідно до таблицю оснащення, мати ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики тощо.

Терміни подання заяв закладів про укладення договорів у 2018 р. визначені в «Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2018 рік», затвердженому Постановою КМУ від 28.05.2018 р. № 407. Так, заклад, який готовий вступити в реформу з 1 липня, має підписати договір не пізніше 5 червня 2018 р. або не пізніше 15 серпня при вступі в реформу з 1 жовтня.

Медичний заклад може укласти договір із НСЗУ тільки за умови, що всі інші заклади первинної допомоги міста, району або ОТГ (у межах одного бюджету) також підписали договір.

Відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного

обслуговування населення», п. 6 «Порядку укладення, зміни та припинення договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій», затвердженого Постановою КМУ від 25 квітня 2018 р.

№ 410, НСЗУ оголошує про укладення договорів про медичне обслуговування населення за програмою державних гарантій медичного обслуговування. Медичні послуги, пов'язані з наданням первинної медичної допомоги (далі – ПМД), передбачені «Порядком надання первинної медичної допомоги», затвердженим Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 березня 2018 р. № 504.

Особливості реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для ПМД на 2018 рік, застосовані тарифи та коригувальні коефіцієнти, встановлено «Порядком реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2018 рік», затвердженим Постановою КМУ від 25 квітня 2018 р. № 407. Суб'єкт господарювання, який бажає укласти договір із НСЗУ на визначених в оголошенні умовах, має відповідати вимогам до надавача послуг з медичного обслуговування населення, з яким головними розпорядниками бюджетних коштів укладаються договори про медичне обслуговування населення, затвердженим Постановою КМУ від 28 березня 2018 р. № 391.

НСЗУ – новий орган, який керуватиме фінансовою системою медицини в Україні. На першому етапі реформи через НСЗУ держава фінансуватиме роботу сімейних лікарів, терапевтів і педіатрів. Надалі вся система медицини буде оплачуватися через НСЗУ. Фактично створений орган керуватиме всією системою фінансування медицини в Україні. 27 грудня 2017 р. Уряд прийняв рішення про створення НСЗУ, яка є центральним органом виконавчої влади. Діяльність НСЗУ

спрямовується і координується КМУ через міністра охорони здоров'я. Основні завдання НСЗУ:

- реалізація державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення (програма медичних гарантій);

- виконання функцій замовника медичних послуг та лікарських засобів за програмою медичних гарантій;

- внесення на розгляд міністра охорони здоров'я пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення.

НСЗУ функціонуватиме в режимі виконання договірних умов з надавачами медичних послуг, які вона НСЗУ повинна контракувати та оплачувати. Для можливості укладання таких договорів до надавача медичних послуг (простіше кажучи до закладу охорони здоров'я) було висунуто ряд вимог: центр первинної медичної служби чи амбулаторія повинні автономізуватися, тобто стати комунальним некомерційним підприємством, яке зможе відкрити свій розрахунковий рахунок в банку. У них повинні бути комп'ютери, підключені до електронної системи охорони здоров'я через одну з медичних інформаційних систему (МІС), яка пройшла сертифікацію. Також заклад повинен забезпечити сучасне оснащення закладу ПМД та запровадити високий рівень сервісу для пацієнтів.

Одна з важливих передумов роботи медзакладів зі НСЗУ – підключення до електронної системи охорони здоров'я. У системі мають бути відображені всі місця надання медичної допомоги, уповноважені особи та медичні працівники, які будуть залучені до виконання договору. Документообіг між НСЗУ і закладами охорони здоров'я відбуватиметься в електронній формі.

Передбачено, що НСЗУ буде оплачувати послуги закладів з надання первинної допомоги за принципом капітації. Капітація – це механізм оплати медичних послуг, коли заклад отримує встановлену суму за кожного пацієнта,

незалежно від того, чи звертається він за медичними послугами. Капітація оплачується не з кишені пацієнта, а із загальних податків, які він оплатив у державний бюджет.

Базовий тариф за пацієнта, який підписав декларацію з лікарем, становить 370 грн. До базового тарифу застосовуються вікові коефіцієнти. Для дитини віком до 5 років – коефіцієнт 4, тобто оплата педіатру становитиме 1480 грн за дитину в рік. Для дітей віком від 6 до 17 років визначено коефіцієнт 2,2 – 814 грн. Для дорослих від 18 до 39 років – коефіцієнт 1 (370 грн). Для дорослих від 40 до 64 років – коефіцієнт 1,2 (444 грн), а для людей віком понад 65 років – коефіцієнт 2 (740 грн).

До кінця 2018 р. заклади первинної медичної допомоги, які почнуть фінансуватися за договором із НСЗУ, також отримуватимуть по 240 грн за умовного пацієнта, який теоретично проживає на території обслуговування закладу, але ще не уклав декларацію про вибір лікаря. При цьому від загальної кількості таких пацієнтів щомісячно будуть вираховуватися люди, які вже підписали декларації з лікарями.

За словами Прем'єр-міністра України В. Гройсмана, це перший крок на шляху до страхової медицини. «Ми прописали законопроект, прийняли його в Парламенті, документ вступив в силу. Сьогодні є можливість укласти договір з лікарем, який надасть вам якісні послуги. І по цьому договору держава заплатить конкретно цьому лікарю за вас як пацієнта. Не за стіни чи ліжка, а за послугу», – зазначив він.

Після прийняття та схвалення вищезазначених нормативно-правових актів, формування та облаштування регіональних закладів охорони здоров'я – від ФАПів до профільних клінік – це відповідальність районів та громад, яким ці заклади належать. «Лікарні належать районам і муніципалітетам. А в цих районах завдяки децентралізації гроші є. І я вимагаю від керівників районів та муніципалітетів діяти в інтересах громадян. Лікарні, ФАПи мають бути відремонтовані і забезпечені, а люди мають отримувати нормальні умови лікування», – наголосив глава уряду.

У рамках реформи системи охорони здоров'я в уряді вагому увагу приділяють просуванню в реформуванні сільської медицини і наразі спільно з місцевою владою вибудовують механізм взаємодії. В уряді наголошують про необхідність активніше залучати органи місцевої влади до фінансування потреб сільських медичних закладів, особливо в частині будівництва та реконструкції. «Якщо регіони не вкладають в медичні заклади кошти, значить, їм ці заклади не потрібні. Якщо вкладають, то і відповідальність за функціонування амбулаторій вища. У лікарів має бути все – від обладнання і місця проживання до транспортного засобу», – зазначив Прем'єр-міністр В. Гройсман

У результаті реформи кількість амбулаторій на селі, а їх на сьогодні понад 3800, не зменшиться. При цьому деякі амбулаторії будуть реконструйовані, деякі перепрофільовані з амбулаторій монопрактики – на 1–2 лікарів, на амбулаторії з більшою кількістю – профільних фахівців. Доцільність такого перепрофілювання визначить МОЗУ спільно з місцевими органами влади.

Представники Кабміну пропонують звільнити від ліцензійних плат проекти будівництва водних свердловин біля амбулаторій і вважати свердлові роботи складовою будівельного або реструкційного проекту.

В уряді наголошують, що реформа сільської медицини – це не косметичний ремонт амбулаторій, а нова якість медичних послуг. Впроваджуючи реформу первинної медицини в сільській місцевості, у першу чергу враховують особливості України. Перша особливість – це велика кількість людей, що проживає в сільській місцевості – 33 %. До прикладу, у Німеччині – 5–7 % сільського населення.

Як підкреслив віце-прем'єр-міністр, міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубко, сьогодні медична послуга майже відсутня в сільській місцевості. Вона є або на районному рівні у вигляді консультацій вузькопрофільних спеціалістів, обласному або сім у великих містах.

За його словами, сьогодні в Україні є достатня кількість сімейних лікарів, які працюють на

первинному рівні, але ті умови і можливості, які у них є, не дозволяють навіть «лікарю від Бога» надати якісну медичну послугу кожному українцю.

Тому реформа охорони здоров'я полягає не тільки в запровадженні сучасних підходів до приміщень і медичного обладнання, а в першу чергу – новітніх методів, телемедицини, які можуть записувати дані, передавати їх на вторинний рівень і отримувати дуже швидко консультацію від фахових лікарів з вузькопрофільних питань. «Медична реформа – це не косметичний точковий ремонт амбулаторій або ФАПів, це кардинальна зміна умов проведення фахових консультацій лікарів, залучення сімейних лікарів саме у сільську місцевість, створивши їм належні умови роботи», – зазначив Г. Зубко.

З вересня 2017 р. Мінрегіон і МОЗ спільно працюють над створенням системи, яка б забезпечила якісну первинну послугу у сільській місцевості. Вже розроблена і затверджена методика медичної мережі амбулаторій, де буде знаходитися лікар, визначено територію доступності і кількість людей, які буде обслуговувати лікар і співпрацювати з вторинним рівнем, перелік обладнання, протоколи лікування тощо.

«В Україні вже впроваджується програма eHealth по укладанню договорів. Але для нас дуже важлива складова цієї програми, яка буде працювати як E-konsalt. Це програма, яка дозволить спілкуватися сімейним лікарям з другим рівнем: кардіологом, офтальмологом або іншим лікарем, який може надати фахову консультацію», – зазначив віце-прем'єр-міністр, міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубко

За його словами, впровадження якісної первинної допомоги у сільській місцевості, сьогодні є вкрай важливим. Адже стан інфраструктури медичної допомоги на селі жахливий. 82 % ФАПів і амбулаторій в Україні без водопостачання і 75 % без водовідведення і санітарних умов. «Говорити про дообладнання або ремонт існуючої інфраструктури, не можливо. Тому, сьогодні ми step-by-step рухаємося розробленою маршрутною картою,

яка передбачає впровадження якісної первинної допомоги на селі з фаховими лікарями, які в першу чергу будуть наближені до людей», – підкреслив він.

Поряд із цим реалізується програма Президента України П. Порошенка з реформування сільської медицини, яка полягає не тільки у формуванні спроможної мережі і обов'язковій наявності лікарів в амбулаторіях, а й у впровадженні нових підходів, які сьогодні працюють у багатьох країнах світу. Це досвід Канади, Хорватії, Німеччини, інших європейських країн, які використовуючи телемедицину, можуть надавати вчасну і якісну медичну послугу своїм громадянам.

Президент П. Порошенко взяв участь у відкритті нового фельдшерсько-акушерського пункту зі службовим житлом у с. Боденьки Вишгородського району Київської області. «Третина українців проживають на селі. Це майже 14 млн українців, які були позбавлені якісних медичних послуг. І здавалося, що ця проблема є такою, яку не можна вирішити», – зазначив глава держави.

П. Порошенко наголосив, що в медичному обслуговуванні мешканців сіл та невеликих міст запропонована абсолютно унікальна модель – модель телемедицини. «Коли ми будемо поєднувати в сільській лабораторії якісного медичного працівника, у сільській амбулаторії буде знаходитись найнеобхідніше обладнання для першого швидкого аналізу і діагностики», – підкреслив він.

За словами Президента, інформація про пацієнта далі надходитиме до медичного хабу або в район, де лікар вже прочитає кардіограму, проаналізує необхідні дані, побачить симптоми, а якщо потрібно зв'яжеться із обласним центром чи Києвом, залучить спеціалістів і поставить якісний діагноз.

У новому будинку фельдшерсько-акушерського пункту, створеному за проектом французького архітектора, буде розміщена апаратура, а також є приміщення для проживання фельдшера, автомобіль. При необхідності за вказівкою лікаря будуть надаватися ліки і будуть зроблені відповідні процедури, або пацієнта буде транспортовано

до районної чи обласної лікарні, де будуть надані всі необхідні послуги.

Комп'ютерні програми, які будуть забезпечувати телемедицину, надійдуть з Канади, своїм досвідом поділиться Німеччина, Хорватія надіслала фахівців, які допоможуть запроваджувати цю систему. Додатково до бюджетних коштів, коштів місцевого самоврядування, фінансування цього проекту, на прохання Президента, надасть Світовий банк.

Посол Франції в Україні І. Дюмон зазначила, що відкриття ФАПу в с. Боденьки Вишгородського району Київської області дуже важливе. «Ми це зробили разом. Франція, яка підтримує Україну. Французький архітектор, який створив цей проект. Усе це стало можливо, тому що були люди, які підтримували проект – мер, лікарі, Міністерство регіонального розвитку та голова Київської обласної адміністрації», – зазначила вона.

Будівля пункту є також енергоефективною, а весь проект був реалізований за 1 рік.

З 1 січня 2019 р. не передбачено медичної субвенції для фінансування закладів, які надають первинну медичну допомогу, лише капітація. Отже, для укладення договору з НСЗУ та отримання оплати всі заклади ПМД повинні виконати «домашнє завдання»: перетворитися з бюджетних установ на некомерційні підприємства, забезпечити належне матеріально-технічне оснащення, обрати медичну інформаційну систему та приєднатися до системи «Електронне здоров'я», підписувати декларації про вибір лікаря.

Перед ОТГ стоять п'ять завдань, щоб почати реформу вже цього року і щоб «не тільки пацієнти, але й лікарі відчували, що щось змінилося». Найперше, що мають зробити органи місцевого самоврядування, це реорганізувати медичні заклади, перетворивши їх у комунальні некомерційні підприємства. Як саме зробити це, МОЗ за потреби надає роз'яснення.

По-друге, усім закладам охорони здоров'я треба підключити до електронної системи охорони здоров'я. Бо вже цього року усі рецепти і направлення мають бути електронними.

По-третє, органам місцевого самоврядування треба базово оснастити комунальні медичні заклади. Пацієнт не повинен купувати «ватку та бинтик» в аптеці навпроти. Існує табель оснащення медичного закладу, який не так складно виконати.

Четверта позиція – треба забезпечити відповідний сервіс. Пацієнт не має стояти у чергах. Треба зробити так, щоб він не бігав здавати аналізи до поліклініки – нехай їх візьмуть у нього на місці і згодом відвезуть у поліклініку. Нехай пацієнт матиме можливість прийти на прийом до лікаря у вихідний. Зробіть замість «дірочки» реєстратури відкриту рецепцію, місце для дитячих візочків тощо. Усе це нескладно і недорого виконати – за бажання.

П'яте – треба провести комунікаційну кампанію, розповсюдивши матеріали МОЗ. Той, хто зробить це до липня цього року, зможе заключити договір з НСЗУ і отримуватиме чималі кошти за новим принципом.

За словами заступника міністра МОЗ П. Ковтонюка, перші медзаклади отримають значний пакет допомоги від спеціально створеного Міжнародного офісу партнерів. Цей Офіс також може допомогти у проходженні автономізації, в електронному підключенні до НСЗУ тощо.

На сьогодні органи місцевого самоврядування ОТГ активно включаються в реформування системи охорони здоров'я на місцях. Так, у Балтській міській ОТГ переконані, що дуже важливо, щоб пацієнти, лікарі та влада довіряли одне одному. За словами міського голови С. Мазура, для цього потрібна максимальна прозорість у стосунках. Протягом останніх двох років в цій ОТГ працювали над транспортною доступністю медичних послуг, у тому числі організували безоплатне підвезення до лікарень людей із сіл. Домовилися з лікарями про те, що вони мають зробити все можливе для того, щоб пацієнти зрозуміли, що на них завжди чекають у медичному закладі. На сьогодні там безоплатним п'ятиденне лікування у стаціонарі, але при цьому поставлено умови: кожен пацієнт має пройти профілактичний огляд у свого сімейного лікаря, а також безоплатно здати відповідні аналізи. У ФАПх

та амбулаторіях медсестри вже давно беруть аналізи, щоб люди не їздили самі до поліклінік. До того ж з двадцяти своїх медичних закладів капітально відремонтували вісімнадцять.

С. Мазур також підкреслив те, що в Балтській ОТГ вже зараз упроваджують роботу з електронними рецептами. Також громада бере активну участь у формуванні госпітальної ради.

За даними Полтавської ОДА, на 50 % збільшено кількість амбулаторій, кількість обстежень пацієнтів у 4 рази. Забезпечено передання даних електрокардіограм та інших досліджень з амбулаторій та ФАПів до лікарів.

На Тернопільщині ще до старту медичної реформи заснували електронний реєстр пацієнтів, «яким охоплено все населення краю». Також забезпечено медичну мережу молодими спеціалістами на 87 %, що є найкращим показником загалом по Україні.

В Івано-Франківській області ОТГ налагоджують роботу медичних інформаційних систем, які в перспективі мають запрацювати в усіх медичних закладах Прикарпаття. «Вибір та впровадження медичної інформаційної системи є необхідним кроком для усіх медзакладів первинної ланки. Можливість укладати декларації між лікарем та пацієнтом без цього елемента не запрацює», – наголосив директор Івано-Франківського центру розвитку місцевого самоврядування Р. Панасюк.

Вибір медичної інформаційної системи і підключення до неї на практиці відкриває шлях до отримання медзакладами фінансування на нових умовах. «Є чітких п'ять кроків для медзакладів – автономізуватись, підключитись до медичної інформаційної системи, яка дає можливість зареєструвати, заклад, лікарів і пацієнтів та укладати декларації. Щоб з 1 липня можна було отримувати фінансування за новими принципами капітаційної ставки заклад має бути підключений до системи eHealth, а це робиться через одну з медичних інформаційних систем. А тоді вже можливе укладання договору з Національною службою здоров'я і отримання коштів капітаційної ставки», – зазначила радник з муніципальних послуг Івано-Франківського центру розвитку місцевого самоврядування М. Баран.

Медичні інформаційні системи (МІС) є різними. Сьогодні на українському ринку їх працює дев'ять. Ці системи мають різні функції та набір безкоштовних і платних модулів. Можливість реєстрації пацієнтів за допомогою базових компонентів трьох МІС тестували учасники семінару.

Дві ОТГ Івано-Франківської області вже обрали медичну інформаційну систему та підключили до неї свої медзаклади. Це Тлумацька і Брошнів-Осадська об'єднані громади. У Тлумацькій ОТГ, наприклад, Центр первинної медичної допомоги вже обрав таку систему та провів реєстрацію лікарів. «Ми сьогодні вже обрали свою медичну інформаційну систему, з якою розпочали роботу, і у нас вже зареєстровано в системі eHealth наш заклад, який буде реорганізовано в комунальне некомерційне підприємство. Зараз ми перебуваємо в процесі реорганізації. Також у нас вже зареєстровано 9 лікарів, зокрема, 3 лікарів-педіатрів, 2 сімейних лікаря та 2 терапевти. Зареєстровані й перші пацієнти, поки їх є 251», – зазначила його керівник О. Мельник

Інші прикарпатські об'єднані громади для повноцінної роботи з eHealth поки обирають, до якої медичної інформаційної системи підключатись. Проте, наголошують фахівці, будь-яка МІС вимагає певного рівня технічного забезпечення у закладі первинної медичної допомоги – наявності комп'ютера, принтера та швидкісного Інтернету. А в українських реаліях сільської місцевості це часто залишається проблематичним.

Вакулівська ОТГ Дніпропетровської області для фельдшерів придбали скутери. У Вакулівській громаді – 18 сіл. Загальна площа – майже 300 кв. км. Тому чотири нові моторолери – це допомога в роботі фельдшерам. «Відтепер дістатися до хворого навіть у найвіддаленіше село – не проблема. У моторолерах і паливо дешевше, і в експлуатації вони простіші за авто. Та і взагалі для села дуже зручні», – поділився голова громади А. Шевцов.

Половину коштів на придбання мопедів виділила громада, решту – обласна влада. Голова Дніпропетровської ОДА

В. Резніченко підкреслив, що допомагатимуть тим, хто готовий взяти на себе відповідальність.

Набуває досвід роботи із системою eHealth фельдшери амбулаторії Бездрицька ОТГ. Ця громада ще в серпні 2017 р. зареєструвалася в системі eHealth, отримала єдиний електронний цифровий підпис, зареєструвала лікарів, а після того, як вступила в дію медична реформа – розпочала підписувати з пацієнтами декларації. Минулого року на території ОТГ проводилася робота серед населення. У місцях громадського скупчення були розміщені оголошення з роз'ясненнями про медичну реформу та укладання декларацій. Наразі, підписано вже 210 декларацій, а це 10 % від загальної кількості зареєстрованих мешканців на території ОТГ.

Декларації почали підписувати з 3 квітня 2018 р. У середньому на одного дорослого пацієнта потрібно 5 хв для оформлення декларації, на дитину 7–10 хв, адже існує потреба внести більше даних у систему. Загалом, від 20–50 декларацій у день підписує зазначений медичний заклад, у планах – проводити роботу і по суботах, для більш широко охоплення населення, коли всі знаходяться вдома.

З 2016 р. Центри первинної медико-санітарної допомоги відкрилися в Криничанській, Божедарівській, Грушівській, Сурсько-Литовській та Новоолександрівській об'єднаних територіальних громадах Дніпропетровської області. Загалом за даними Дніпропетровського центру розвитку місцевого самоврядування програми «U-LEAD з Європою» жителі ОТГ Дніпропетровщини отримують первинну медичну допомогу у 28 центрах первинної медико-санітарної допомоги (ЦПМСД) з мережею із 237 лікарських амбулаторій, 389 фельдшерських та фельдшерсько-акушерських пунктів. У 2016 – 2018 рр. відкрито п'ять нових ЦПМСД в ОТГ. Забезпеченість амбулаторіями сільського населення області становить – 4,28 на 10 тис. населення.

Наразі в області створено сім комунальних підприємств ЦПМСД, останні з них створені в Сурсько-Литовській і Криничанській ОТГ. Також Іларіонівська ОТГ у процесі створення власної ЦПМСД. У 2018 р. у Дніпропетровських ОТГ побудуть 18 нових сучасних амбулаторій.

Миколаївська ОТГ потрапила до проекту Президента України з розвитку первинної медицини на селі, і завдяки цьому тут буде збудована нова сучасна амбулаторія. Документація вже підготовлена, земля виділена й оформлена. Є три сімейні лікарі. Кадровий потенціал підсилено ще й двома випускниками Дніпровської медакадемії, вихідцями з Миколаївки, які цього року отримують дипломи. Загальна вартість будівництва – близько

13 млн грн, наразі з обласного бюджету вже виділено на проектування і початкові роботи 10 млн грн.

Спершу планували амбулаторію на сім сімейних лікарів, а потім, врахувавши навантаження, вирішили зупинитися на чотирьох, а різницю коштів скерувати на придбання обладнання та автомобіля. Старе аварійне приміщення, де розміщується аптечний пункт, повністю розбереться, а в нинішній амбулаторії облаштують денний стаціонар.

Це хороший приклад розвитку медицини в ОТГ. Громади сьогодні створюють некомерційні комунальні підприємства згідно із Законом. У Миколаївці таке вже зареєстрували й очікують на отримання ліцензії з надання медичних послуг. Раніше, щоб отримати первинні медичні послуги, треба було їхати до Павлограда, а тепер громада цю послугу «садовить» туди, де живуть люди.

Також ОТГ уклала договір на телекомунікаційну медицину з Дніпровською обласною лікарнею ім. І. Мечникова, спеціалісти якої у визначений день консультуватимуть пацієнтів онлайн.

У рамках активізації приписної кампанії громадам Дніпропетровський центр розвитку місцевого самоврядування рекомендує проводити «Ярмарки здоров'я». Перший такий Ярмарок відбувся 20 квітня в Криничанській громаді. Приклад активної приписної компанії в громадах Дніпропетровської області – Межівська ОТГ, де понад 10 тис. жителів вже уклали договір із сімейними лікарями.

Завдяки співфінансуванню Тернопільської міської ради та Державного фонду регіонального розвитку в Тернопільській міській дитячій

лікарні капітально відремонтували інфекційне відділення. «Цього року ще одним досягненням стало оновлене інфекційне відділення дитячої лікарні, у якому за кошти міського бюджету та за підтримки Державного фонду регіонального розвитку протягом 2017–2018 рр. ми реконструювали приміщення другого поверху на суму понад 1,5 млн грн. Зокрема, капітально відремонтували палати та коридори, замінили вікна та двері на енергозберігаючі та відремонтували сходової клітки. Оновлення приміщень першого поверху було виконано у 2015 р. за кошти міського бюджету», – зазначає міський голова Тернополя С. Надал.

У 2018 р. для інфекційного відділення також придбали меблі (одягові шафи, тумбочки, столи обідні, крісла та ін.) та м'який інвентар (матраци, подушки, ковдри та інше) за рахунок коштів, виділених із міського бюджету, в рамках місцевої програми «Здоров'я тернополян».

Станом на 10 травня поточного року мережі надання первинної медичної допомоги погоджено в 17 областях України. «Спільно з нашими міжнародними партнерами – Світовим банком і урядом Канади ми відпрацювали мережу первинки. Але головне питання в тому, що на прикладі нових проектів ми хочемо показати, який стандарт повинен бути у медичної послуги в сільській місцевості. Це не просто амбулаторія або обладнання, це в першу чергу фаховий лікар, який знає протоколи лікування, процедури і може допомогти будь-якій людині у критичний момент, використовуючи телемедицину», – наголосив віце-прем'єр-міністр, міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубко.

Перспективні мережі надання первинної медичної допомоги формуються на виконання Закону України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості». Його суть – забезпечення сільського населення, а це більше 13 млн людей, якісними медичними послугами. Для цього в державному бюджеті передбачено 5 млрд грн, які зокрема будуть спрямовані на будівництво нових амбулаторій, житла для лікарів, придбання медичного обладнання та службового транспорту.

Порядок формування спроможних мереж надання первинної медичної допомоги регулюється спільним Наказом Міністерства охорони здоров'я та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ № 178/24 від 06.02.2018 р. порядок надання первинної медичної допомоги врегульовано Наказом Міністерства охорони здоров'я № 504 від 19.03.2018 р.

Мінрегіон України розробив і затвердив рекомендації і стандарти щодо будівництва амбулаторій для моно-практики на одного лікаря, групової практики для 3–7 лікарів, забезпеченості житлом, транспортом і впровадження нових форм телемедицини.

Таким чином, Україна переходить на модель закупівлі медичних послуг на первинній ланці. Усі медичні заклади – бюджетні установи, які стануть комунальними некомерційними

підприємствами, зможуть укласти договір із НСЗУ та почнуть отримувати кошти за капітаційним принципом (заклад отримує встановлену суму за пацієнта незалежно від того, чи звертається той по послуги).

Протягом 2018 р. ОТГ мають шанс перетворити свої медичні заклади з державних комунальних установ на комунальні некомерційні підприємства, не втрачаючи при цьому ліцензію. Крім того, вони повинні покращити якість медичного сервісу для населення та зробити нові медичні стандарти нормою (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://www.president.gov.ua>; <http://www.minregion.gov.ua/>; <https://www.kmu.gov.ua/>; <http://moz.gov.ua/>; <http://nszu.gov.ua/>; <https://www.auc.org.ua/>; <https://adm.dp.gov.ua/>; <http://officereform.dp.ua/>; <https://www.facebook.com/lgdc.if>*).

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

До проблеми правового регулювання штучного інтелекту

Нещодавно Європарламент ухвалив Резолюцію «Норми цивільного права про робототехніку». Документ, що складається з понад сотні пунктів, присвячено найрізноманітнішим аспектам і проблемам робототехніки та штучного інтелекту. Зокрема, пропонується закріпити правові основи використання штучного інтелекту та впровадження загальноєвропейської системи реєстрації «розумних» машин. За задумом парламентарів, окремим категоріям роботів слід присвоїти індивідуальний реєстраційний номер, який заноситиметься до спеціального реєстру, де можна буде знайти детальну інформацію про роботу, включаючи дані про виробника, власника й умови виплати компенсації у разі спричинення шкоди. А підтримкою системи штучного інтелекту та її контролем повинно займатися спеціалізоване агентство з робототехніки, яке могло б взятися і за інші аспекти регулювання у цій області. Крім того, у Європарламенті абсолютно слушно зазначили, що однією з областей, які розвиваються най-

швидше, залишається роботизація людського організму, що призводить до зростання нашої залежності від гаджетів. Провідні європейські держави готові законодавчо визнати автором твору комп'ютерну програму і поставити штучний інтелект на один щабель з людським.

А ось українське законодавство доки не регламентує правові основи використання творів, створених без участі людини і автором твору визнає лише фізичну особу. Проте українські науковці переконані, що за штучним інтелектом майбутнє, а цифрове середовище незабаром змінить право інтелектуальної власності. Розглядаючи питання авторства творів, спродукованих за участю комп'ютерних технологій, світова спільнота виокремлює кілька категорій. Зокрема, ідеться про твори, яким життя дав штучний інтелект, а потім обробила людина та такі, що їх створено без участі людини взагалі. До перших, скажімо, можна віднести обробку фоторобіт у програмі Photoshop – щодо неї міжнародна спільнота визнає автором фізичну особу, завдяки творчій

праці якої було отримано кінцевий результат. Таке розуміння узгоджується з міжнародною судовою практикою. А Суд Європейського Союзу в одному із своїх рішень навіть так і зазначив, що авторське право поширюється тільки на роботи, оригінальність яких має відображати власну інтелектуальну творчість автора. З другою категорією творчих продуктів усе набагато складніше, адже наразі більшість країн світу не визнає штучний інтелект автором твору. Так, у судовій системі Австралії зазначається, що твір, який з'явився на світ завдяки участі комп'ютера, не може захищатись авторським правом, оскільки його не створено людиною. А Бюро із захисту авторських прав США в одному з рішень підкреслило, що зареєструє оригінальну авторську роботу тільки за умови, що її було створено людиною. Така позиція підкріплюється законодавством, у якому йдеться про те, що авторське право захищає лише плоди інтелектуальної праці, підвалинами яких є творчі здібності розуму людини.

Проте в Японії законодавці виявилися набагато прогресивнішими. Ще у 2016 р. на засіданні державної комісії з інтелектуального права було прийнято рішення розпочати розробку нормативних документів щодо захисту авторських прав на продукти творчої діяльності, створені штучним інтелектом. На думку очільників агентства, такий крок має стати підтримкою для компаній, що працюють над створенням і впровадженням інновацій.

В Україні на твори штучного інтелекту авторське право не поширюється. Тож, на переконання експертів, будь-хто може безкарно використовувати музику або візуальні зображення, створені комп'ютерною програмою.

Та незабаром, зазначили експерти, ситуація може змінитись. І, як приклад, світова спільнота нині вже обговорює британський стартап Jukeduck, який розробив штучний інтелект, здатний писати музику, пророкуючи, що вже через 10–15 років авторство чи не половини популярних музичних творів належатиме штучному інтелектові.

Але чи може штучний інтелект бути визнано автором твору?

О. Єфімчук, керівник практики права інтелектуальної власності ЮК Jurimex, зазначає: «Законодавство нашої держави поки що не дає підстав визнавати за штучним інтелектом авторство на об'єкти інтелектуальної власності. Утім, не можна виключати того, що такий підхід із часом зміниться, адже на міжнародній арені вже обговорюється правовий статус робіт, зокрема й можливість визнання їх як “електронних осіб” (electronic person). Разом з тим, дискусія наразі не зводиться тільки до можливості визнання авторства за самим штучним інтелектом. Обговорюються також такі питання, як визнання прав на створені штучним інтелектом твори за власником-розробником відповідної комп'ютерної програми. Доки в українському законодавстві немає чіткого регулювання цього питання, можна припустити, що певне бачення може бути сформульовано судами. Вирішуючи суперечки, вони повинні будуть оцінювати, чи є результат роботи штучного інтелекту твором як таким, а також те, яким є внесок у його створення кожної з причетних осіб. Залежно від цих обставин, вочевидь, і визначатиметься правовласник. Що стосується позиції про віднесення створених штучним інтелектом творів узагалі до неохороноздатних, то видається, що вона має найменше шансів знайти відображення у законодавстві. Адже це може стати суттєвим демомотиватором для учасників ринку».

С. Головка, юрист правової корпорації «Татаров, Фаринник, Головка», наголошує: «Питання можливості визнання авторського права за штучним інтелектом передчасне. Саме авторське право несе у собі не просто декларативне навантаження, а й передбачає за суб'єктом хоча б потенційну здатність на реалізацію цього права, хай навіть шляхом відмови від користування ним. Наразі, результатом автономної роботи комп'ютерних програм є твори, які відповідають вимогам, що висувуються до винаходів чи витворів мистецтва. Проте не існує програм, які були б здатні не просто видати творчий результат, а й, наприклад, свідомо заборонити потім його використання. Тобто, головне питання не у визнанні авторства за штучним інтелектом, а

у законодавчому визначенні особи, якій будуть належати майнові права на об'єкт, створений програмою. Адже фінансова складова є дуже важливою для просування подальших досліджень у цьому напрямку».

Б. Дзяман, юрист ЮК Bossom Group, зауважує, що «до створення нормативно-правових актів, які б регулювали питання щодо прав штучного інтелекту, слід підходити дуже зважено. Передусім, варто чітко розділити твори, які створено виключно штучним інтелектом, і твори, що, в кінцевому підсумку, оброблялися людиною. Якщо у другому випадку все зрозуміло, то у першому визнати автором твору штучний інтелект поки неможливо. Адже, згідно Закону “Про авторське право та суміжні права”, автором може бути фізична особа, яка своєю працею створила твір. По-друге, якщо розробляти законодавство, де буде встановлено, що суб'єктом авторського права є штучний інтелект, потрібно розуміти види та права автора на такий твір, а також те, яким чином “автор” зможе розпоряджатися належними йому правами. Саме тому, варто концептуально визначитись із базовою структурою правовідносин у сфері інтелектуальної власності щодо творів, породжених штучним інтелектом: суб'єкт, об'єкт, зміст – а потім уже створювати відповідне правове регулювання».

Питання правового регулювання систем штучного інтелекту, який із часом може заповнити усі сфери буття людини, наразі є актуальним і невідкладним. Багато хто з аналітиків переконані, що ці системи штучного інтелекту потенційно здатні зберегати тисячі або навіть десятки тисяч життів щороку, коли їх буде широко розгорнуто, з дуже малим і прийнятним відсотком помилок. А можливі ексцеси з вини автономних систем повинні розглядатися так, як розглядаються побічні ефекти, що викликаються багатьма ліками. Експерти відзначають, що у перспективі, під час судових засідань системи штучного інтелекту значно полегшать роботу суддів і можуть стати відмінною заміною того ж детектора брехні (поліграфа), використання якого не завжди зручно під час судового розгляду справи. Деякі юристи, які працюють у сфері високих

технологій, також вважають, що зростання технологій штучного інтелекту дійсно вносить великі зміни в нашу життєдіяльність, але якщо справа доходить до шахрайства, то такі ризики має бути оцінено і зведено до мінімуму самими компаніями, так само, як і будь-яка звичайна загроза.

За словами асистента кафедри інтелектуальної власності юридичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка, наукового співробітника НДІ ІВ НАПрН України К. Зерова, елементи штучного інтелекту в судовій системі України можна почати запроваджувати вже сьогодні, але наслідки його діяльності передбачити важко. «Очевидно, що співпрацювати з штучним інтелектом, який матиме потужність, швидкодію та обсяг пам'яті, що значно перевищують можливості людини, та, за цього, залишатиметься абсолютно бездушним створінням – буде дуже важкою справою, – переконаний науковець. – Якщо додати, що штучний інтелект раптом може собі уявити, ніби цілком можливо обійтися без людини, то це може стати початком завершення існування як певного окремого суспільства, так і людської цивілізації у цілому». Тобто основою співжиття з людиною, за переконанням К. Зерова, має бути наявність у штучного інтелекту системи балансу між сукупністю стимулів розвитку та заохочень, з одного боку, та сукупності покарань та підстав юридичної відповідальності, які встановлено законодавством – з іншого. Співвідношення між стимулами і заохоченнями та юридичною відповідальністю має гармонізувати штучний інтелект й адаптувати його до життя, розвитку та роботи у соціумі.

Що стосується покарань штучного інтелекту, який наділений правосуб'єктністю, то тут, на думку науковців, мають застосовуватися такі ж види юридичної відповідальності, як і щодо громадян-суб'єктів відповідальності, із санкціями, які адаптовано до особливостей штучного інтелекту, але максимальна санкція – припинення діяльності відповідного штучного інтелекту, тобто його юридична смерть. Відповідно, завданням штучного інтелекту, у випадку притягнення його до юридичної

відповідальності, є коригування своїх дій та поведінки, тобто виправлення та демонстрація такого виправлення. Тут варто згадати ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України, яку дуже добре адаптовано до питань відповідальності штучного інтелекту: «Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами».

На жаль, наразі Україна відстає у багатьох напрямках розвитку, а саме: практично у всіх галузях економіки; у частині виконання державою своїх функцій, перш за все правоохоронної; взагалі у функціонуванні державного механізму. Відтак, розробка штучного інтелекту та середовища, у якому буде функціонувати штучний інтелект, як

суб'єкт, у нас перебуває на початковій стадії своєї розробки та становлення. Потрібна державна програма щодо стимулювання розробки штучного інтелекту та його середовища, яка має бути обачною й виваженою, адже вчені вже сьогодні попереджають, що безконтрольний розвиток цих технологій становить для людства велику загрозу, бо такі системи давно використовуються збройними силами різних країн і їх автономність піднімає питання на рівень міжнародного права, прав людини та гуманітарного права (*Material підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://www.nas.gov.ua/text>; <http://www.ipai.net.ua/aais-materialy>; <https://platfor.ma/topic/shtuchnij-intelekt>; <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2017/01/24/7060539/>; <http://aphd.ua/publication-260>*).

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства

Податки та збори

Податки на додану вартість

ІПК ДФСУ від 08.08.2018

№ 3464/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

Операція з безоплатного постачання платником автомобіля як виграшу фізичній особі розглядається як окрема операція з постачання товарів/послуг, яка є об'єктом оподаткування ПДВ та оподатковується у загальнозстановленому порядку, виходячи із бази оподаткування ПДВ. Крім того, організатор розіграшу є податковим агентом, який зобов'язаний утримати ПДФО та ВЗ з вартості автомобіля та перерахувати їх до бюджету.

ІПК ДФС від 01.08.2018

№ 3354/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

У разі списання безнадійної кредиторської заборгованості за отримані та не оплачені послуги від нерезидента податковий кредит та податкові зобов'язання, сформовані/нараховані за такими послугами, коригуванню не підлягають.

ІПК ДФС від 08.08.2018

№ 3440/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

Таким чином, у покупця (платника ПДВ) при отриманні від продавця (платника ПДВ) винагороди в грошовій формі (бонусу) у зв'язку з досягненням відповідних показників (зокрема, здійснення закупівлі нових вантажних шин у постачальника) виникають податкові зобов'язання з ПДВ на суму отриманої винагороди (бонусу).

Державне регулювання

Перевірки, контроль, штрафи

Новини на офіційному веб-сайті ДФС

від 16.08.2018

У ДФС вперше оновлено План-графік перевірок з ЄСВ, ПДФО та військового збору на 2018 рік. Згідно з новою редакцією плану-графіку податківці проведуть на 23 планові перевірки більше ніж планувалось за попередньою редакцією.

ІПК ДФС № 3523/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

від 13.08.2018

ДФС нагадує, що за порушення термінів реєстрації РК до ПН в ЄРПН або відсутність

реєстрації ПН в ЄРПН штрафні санкції, визначені Кодексом, не застосовуються виключно до ПН, що не надаються отримувачу (покупцю) та складені на постачання товарів/ послуг для операцій, які: звільнені від оподаткування; оподатковуються за нульовою ставкою.

Галузі та сфери діяльності

Фінансові послуги

Лист НБУ від 13.08.2018

№ 25-008/43785

НБУ дав банкам і небанківським фінансовим установам ряд рекомендацій, спрямованих на протидію легалізації кримінальних доходів/фінансування тероризму. Банкам наказано ідентифікувати і верифікувати суб'єктів господарювання як клієнтів на етапі встановлення ділових відносин, ретельно вивчати клієнта і зміст наданих їм послуг і т. п. Небанківським фінансовим установам при прийомі платежів до моменту підписання договору слід з'ясувати інформацію про зміст/суті фінансових операцій, підстави ведення відповідної господарської діяльності, встановити особу, на користь якої буде здійснюватися прийом платежів, і т.д. Нацбанк рекомендує небанківським фінансовим установам на постійній основі з урахуванням ризик-орієнтованих підходів ретельно аналізувати фінансові операції клієнтів з метою виявлення фінансових операцій, що не відповідають фінансовому стану клієнта.

Постанова НБУ

від 14.08.2018 № 94

НБУ встановив вимоги для забезпечення стійкості банків, які проходили стрес-тестування в рамках проведення щорічної оцінки стійкості в 2018 році. В разі виявлення недостачі капіталу за підсумками проведення щорічної оцінки стійкості банків з урахуванням результатів стрес-тестування за базовим сценарієм банкам буде необхідно розробити програму докапіталізації. В разі виявлення додаткової потреби в капіталі банку за підсумками проведення стрес-тестування за

базовим сценарієм на 2019 - 2020 роки та за несприятливим макроекономічним сценарієм на 2018 - 2020 роки банк повинен розробити і подати в Нацбанк план реструктуризації, який він повинен виконати до кінця 2019 року.

Рішення НКЦПФР

від 21.06.2018 № 426

Врегульовано процедури реєстрації випуску акцій при збільшенні статутного капіталу АТ і емісії облигацій підприємств. Всі акціонерні товариства, які прийняли рішення про збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу, з дати вступу в силу рішення НКЦПФР повинні керуватися новим Порядком реєстрації.

Також НКЦПФР визначила порядок емісії та обігу облигацій, реєстрації їх випуску та затвердження проспекту. Відповідне Положення про порядок здійснення емісії облигацій підприємств та їх обігу затверджено рішенням від 21 червня 2018 року № 425.

Об'єкти правовідносин

Нерухомість

Постанова Верховного Суду

від 01.08.2018 № 201/12550/16-ц

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що утримання і ремонт будинку після смерті другого власника, у якого немає спадкоємців, не дають підстав такому власнику визнати право власності на частину будинку за набувальною давністю.

Конкуренція

Новина АМКУ від 14.08.2018

АМКУ розпочав розгляд справи за ознаками зловживання АТ «УКРТРАНСГАЗ» монопольним становищем. Приводом для цього стали опубліковані форми подачі номінацій, які містили розділи для заповнення персональних даних споживачів, які не визначені вимогами Кодексу газотранспортної системи, що могло призвести до припинення газопостачання побутовим споживачам, а також до ущемлення

інтересів суб'єктів господарювання, які здійснюють постачання природного газу на відповідній території.

Рішення АМКУ від 07.08.2018 №388-р

Оштрафовано ТОВ «Керамічна група «Голден Тайл» (м. Київ) на 210 тис. грн за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, у вигляді здійснення концентрації шляхом придбання частки у статутному капіталі ТОВ «Керамік-Арт» (м. Бахмут, Донецька обл.), що забезпечує перевищення 50 відсотків голосів у вищому органі управління товариства, без отримання відповідного дозволу органів АМКУ, наявність якого необхідна.

Праця

Постанова ЛААС від 07.08.2018

по справі №876/7972/17

Червоноградська ОДПІ не змогла скасувати штраф, накладений управлінням Держпраці за невилплату у день звільнення працівників усіх належних при звільненні коштів. Доводи ОДПІ щодо відсутності коштів апеляційний суд не взяв до уваги, адже відсутність чи недостатність бюджетного фінансування не може бути тією обставиною, яка виключає відповідальність суб'єкта владних повноважень перед особою.

Інтелектуальна власність

Проект Закону №7539

У Комітеті Верховної Ради з питань науки і освіти триває активна робота над напрацюванням нової редакції законопроекту № 7539 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав». Проект Закону покликаний удосконалити сферу авторського і суміжних прав з врахуванням норм європейського законодавства.

Постанова ВС від 14.08.2018

по справі №910/24538/16

Під час розгляду касаційної скарги приватної організації «Організація колективного

управління авторськими та суміжними правами» (далі - Організація) Верховний Суд відхилив клопотання Організації щодо передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду у зв'язку з тим, що довід про порушення судами попередніх інстанцій правил предметної та суб'єктної юрисдикції Організація вказала виключно в касаційній скарзі, при тому що ані в суді першої інстанції, ані в суді апеляційної інстанції Організація як позивач не вказувала на ці порушення. Верховний Суд вважає, що клопотання Організації з посиланням на такий довід заявлено з метою створення штучних умов формального характеру для передачі судом справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, що є неприпустимим та свідчить про зловживання Організацією своїми процесуальними правами.

Транспорт

Оголошення на офіційному веб-сайті Мінінфраструктури України від 17.08.2018

З метою зменшення кількості ДТП на дорогах за участю пасажирських автоперевізників Міністерство інфраструктури України розробило і опублікувало проект постанови КМУ «Про внесення змін до Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту», який заборонятиме здійснювати перевезення пасажирів з використанням автобусів, переобладнаних з транспортних засобів іншого призначення. Введення в дію відповідних змін буде поступовим: деякі з них запрацюють вже з 2019 р., деякі – з 2020 р., інші – аж з 2021 р.

Оголошення на офіційному веб-сайті Мінінфраструктури України від 13.08.2018

Мінінфраструктури України опублікувало для громадського обговорення проект постанови КМУ «Про затвердження Положення про уповноважених (консультантів, радників) з питань безпеки перевезень небезпечних вантажів». Даний

проект визначає задачі, функції та порядок діяльності уповноважених (консультантів, радників) з питань безпеки перевезень небезпечних вантажів, а також порядок проходження уповноваженими спеціального навчання, складання іспитів для одержання та продовження строку дії свідоцтва про підготовку уповноваженого з питань безпеки перевезень небезпечних вантажів.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Михайло Шумило, начальник правового управління Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

АТО і трудові права через призму практики Верховного Суду

Держава – це ми, і війна – це не питання абстрактної держави, це наша спільна справа.

Якщо Їх не буде там, то нас не буде тут.

Війна – це найжахливіше, що може спіткати країну. Війна – це не окремо існуюче явище на певній території, яке зачіпає тільки тих, хто знаходиться в епіцентрі чи поруч бойових дій, війна – це справа кожного. Війна видимо і невидимо пронизує і впливає на нас усіх і все довкола. Не минули питання, які прямо чи опосередковано стосуються АТО, і судову практику Верховного Суду (адже аналізуємо і КЦС і КАС) при розгляді спорів у працевзаємній сфері.

Пункт 3 статті 36 КЗпП України визначає, що підставою припинення трудового договору є призов або вступ працівника або власника – фізичної особи на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу. Однак все почало змінюватися 02.03.2014, коли Указом Президента України введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки,

Новини на офіційному веб-сайті Мінінфраструктури України від 15.08.2018

Для тих, хто зацікавлений у збільшенні дозволеної швидкості на автомобільних дорогах Міністерство інфраструктури оприлюднило «Методику прийняття рішень про встановлення обмежень швидкості, відмінних від 50 км/год» для міст та для автомобільних доріг».

суверенітету і територіальної цілісності України» №189/2014. А вже 17.03.2014 країна дізналася, що починає діяти особливий період, який передбачений Указом Президента України від 17.03.2014 року №303/2014 «Про часткову мобілізацію». Особливий період продовжує діяти і зараз, і триватиме допоки Президент України не прийме рішення про переведення державних інституцій на функціонування в умовах мирного часу.

З цього часу застосування п. 3 ст. 36 КЗпП України обмежене, якщо не сказати, тимчасово призупинене, а на осіб, яких призвали (строкова служба), які були мобілізовані чи уклали військовий контракт (проходження військової служби на умовах контракту), поширюються положення частини третьої та четвертої статті 119 цього Кодексу, коли за працівником зберігаються місце роботи, посада. Йдеться про те, що за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного

* Збережено стиль і граматику оригіналу

звільнення, зберігаються місце роботи, посада і середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі, незалежно від підпорядкування та форми власності і у фізичних осіб – підприємців, у яких вони працювали на час призову. Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Гарантії цієї статті зберігаються за працівниками, які під час проходження військової служби отримали поранення (інші ушкодження здоров'я) та перебувають на лікуванні у медичних закладах, а також потрапили у полон або визнані безвісно відсутніми, на строк до дня, наступного за днем їх взяття на військовий облік у районних (міських) військових комісаріатах, після їх звільнення з військової служби, у разі закінчення ними лікування в медичних закладах, незалежно від строку лікування, повернення з полону, появи їх після визнання безвісно відсутніми або до дня оголошення судом їх померлими. У цьому контексті необхідно зазначити, що редакція статті 119 КЗпП України почала змінюватися після набрання чинності Указу Президента України від 02.03.2014 № 189/2014. Загалом до ст. 119 КЗпП України з 2014 року було внесено дев'ять змін, йдеться про: закони України № 1169-VII від 27.03.2014; № 1275-VII від 20.05.2014; № 116-VIII від 15.01.2015; № 259-VIII від 18.03.2015; № 433-VIII від 14.05.2015; № 801-VIII від 12.11.2015; № 911-VIII від 24.12.2015; № 1769-VIII від 06.12.2016; № 1971-VIII від 22.03.2017, які і визначають сьогодні правове регулювання у цій сфері.

Здавалося б, положення трудового законодавства не передбачають двозначності, проте судова практика, як дзеркало застосування права, говорить про інше. Враховуючи динаміку змін, фактично відсутній раніше досвід застосування п. 3 ст. 36 КЗпП України в новочасних умовах, Верховний Суд розширює та на прикладі окремих справ

дає тлумачення і алгоритм застосування цих положень судами нижчих інстанцій. Окремо необхідно наголосити на тому, що наведені нижче приклади є яскравою ілюстрацією того, що вивчення змісту норми права у відриві від аналізу судової практики та висновків про застосування норм права, які викладені в судових рішеннях, не може бути дієвим способом для розуміння самої сутності норми права.

Верховним Судом у складі Касаційного цивільного суду розглянуто 25 касаційних скарг, щодо застосування роботодавцями п. 3 ст. 36 КЗпП України, очевидно, що в судах першої та апеляційної інстанцій таких справ значно більше. І у 19 випадках Верховний Суд підтвердив право військовослужбовців (у публікації цей термін включає всіх осіб, які були призвані, мобілізовані чи уклали військовий контракт) на збереження місця роботи, посади та середнього заробітку впродовж одного року, у 4 випадках справи повернуто на новий розгляд. Одну касаційну скаргу залишено без задоволення на підставі порушення військовослужбовцем строків звернення із заявою до суду (постанова від 21.06.2018 у справі № 759/50009/16-ц). Найчисленнішими, загалом 16, є позови осіб, які були призвані під час мобілізації, 9 справ стосувалися осіб, які уклали військовий контракт, у окремих випадках спори із порушенням трудового законодавства розглядаються Верховним Судом у складі Касаційного адміністративного суду.

Враховуючи той факт, що в цих справах наводяться різні підстави та типові помилки правозастосування, а також довільне тлумачення трудового законодавства роботодавцем, а подекуди і судами нижчих інстанцій, є необхідність зробити стислу систематизацію цих питань та вказати, до яких правових висновків дійшов Верховний Суд.

Серед аналізованих справ зустрічаються ситуації, коли особа самостійно написала заяву про звільнення, у окремих випадках наголошувалося на обов'язковості такої заяви, що розцінюється роботодавцем як можливість непоширення на такого працівника частин 3-4 ст. 119 КЗпП України.

Як вбачається з постанов Верховного Суду від: 20.01.2018 року № 686/20215/15-ц, 07.02.2018 року № 279/2860/16-ц, 14.02.2018 року № 131/1449/16-ц, 20.06.2018 року в справі № 592/2567/17, саме ці доводи були визначальними для роботодавців при звільненні працівників за п. 3 ст. 36 КЗпП України. Проте судом була дана правова оцінка таких аргументів і визнано, що вони до уваги братися не можуть. Така позиція є вірною, оскільки факт написання чи ненаписання заяви про звільнення не має значення. Має значення правовий статус працівника (призовник строкової служби, мобілізований чи контрактник) на момент видання наказу про звільнення. Якщо працівник отримав повідомлення про призов, то з моменту вручення такої посвідки на нього поширюються гарантії, визначені частинами 3-4 ст. 119 КЗпП України, адже це відповідає доктрині трудового права, що факт повідомлення може мати юридичні наслідки.

Зустрічаються випадки, коли особи, яких призвано на військову службу, про що був поінформований роботодавець, звільняються за іншими підставами. Так, у постанові Верховного Суду від 25.04.2018 у справі № 163/1714/16-ц йдеться про те, що особа отримала повістку 22.04.2015 про призов на військову службу за мобілізацією, а 28.04.2015 його було звільнено з роботи на підставі п. 7 ст. 40 КЗпП України у зв'язку з появою на роботі у нетверезому стані. Таким чином, Верховний Суд захистив працівників від звільнення не тільки за п. 3 ст. 36 КЗпП України, але і за іншими підставами, зокрема, які мають дисциплінарний характер. Правові наслідки такого кроку важко прогнозовані, оскільки за захистом права призваних на військову службу працівників можуть мати і прояви зловживання цією гарантією з боку працівників, і незахищеними стають саме роботодавці.

Прикладом недобросовісних роботодавців є справа № 235/473/16-ц, у якій Верховний Суд ухвалив постанову від 20.02.2018, де роботодавець дізнався про призов працівника на строкову військову службу 06.04.2015, а наказом від 31.03.2015 звільнив працівника за

п. 3 ст. 36 КЗпП України з 01.04.2015, умовно кажучи «заднім числом». Судом поновлено ОСОБА_1 на посаді та розпочато нарахування середньомісячної заробітної плати з 08.04.2015 упродовж одного року (моменту фактичного початку служби, а не з отримання посвідки про призов).

Досі перебуває на розгляді справа, яка Верховним Судом повернута на новий розгляд в апеляційний суд, що стосується звільнення саме за іншими підставами за наявності гарантій, що передбачені частинами 3-4 ст. 119 КЗпП України. Йдеться про справу, що стосується ситуації, коли особа, яка уклала військовий контракт, була звільнена за п. 3 ст. 36 КЗпП України, але поновлення її на роботі не видається можливим, оскільки територіальний орган Управління державної пенітенціарної служби України в Харківській області через місяць був ліквідований, а отже така особа, як зазначив суд першої інстанції, повинна бути визнана звільненою за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України (ліквідація установи). Сьогодні залишається не вирішеним питання про виплату суми середнього заробітку та забезпечення працівникові гарантії, що визначені п. 3-4 ст. 119 КЗпП України (постанова Верховного Суду від 20.06.2018 у справі № 631/1919/16-ц). Однак звільнення за п. 3 ст. 36 КЗпП України не допускається.

Цікавою як з позиції практики, так і теорії трудового права є справа, коли особу звільнено на підставі закінчення строкового трудового договору (п. 2 ст. 36 КЗпП України). Як вбачається з постанови Верховного Суду від 25.07.2018 у справі № 761/33202/16-ц, наказом Національної академії оборони України, правонаступником якої є НУО України ім. І. Черняховського, від 18.11.2008 № 240 позивача було прийнято на посаду викладача кафедри підготовки офіцерів запасу на умовах строкового трудового договору. Наказом від 25.12.2014 № 254 продовжено строковий трудовий договір з 1 січня по 31 серпня 2015 року. Згідно з Указом Президента України від 14.01.2015 № 15/2015 «Про часткову мобілізацію», його було призвано на військову службу до лав Збройних сил України. Наказом

від 18.06.2015 № 131 його було звільнено (увільнено) від роботи з 18.06.2015 на період часткової мобілізації із збереженням місця роботи і середньої заробітної плати, відповідно до частини третьої статті 119 КЗпП України. 30.09.2016 він отримав трудову книжку, а 09.09.2016 через поштове відправлення – копію наказу від 31.08.2015 № 186 про звільнення з посади з підстав, передбачених пунктом 2 статті 36 КЗпП України, у зв'язку із закінчення строку трудового договору. Керівництво вищого навчального закладу розтлумачило трудове законодавство в оригінальний спосіб. З одного боку, зберегло передбачені трудовим законом гарантії, але не впродовж одного року, а тільки на час тривалості строкового трудового договору.

Проаналізувавши наведені докази, суд першої інстанції, з рішенням якого в цій частині погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про те, що чинне законодавство не передбачає можливості розірвання трудових відносин з працівником, призваним на військову службу. Припинення трудового договору на підставі пункту 2 статті 36 КЗпП України у зв'язку із закінченням строку трудового договору з працівником, призваним на військову службу, можливе тільки після закінчення проходження військової служби, тому пункт 8 наказу начальника НУО України ім. І. Черняхівського ОСОБА_3 від 31.08.2015 № 186 про звільнення ОСОБА_1 з посади старшого викладача кафедри підготовки офіцерів запасу на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України є незаконним.

Разом з тим суд апеляційної інстанції не погодився з висновком місцевого суду про наявність правових підстав для поновлення позивача на роботі.

З огляду на викладене, апеляційний суд дійшов правильного висновку про те, що ОСОБА_1 працював за строковим трудовим договором, строк дії якого закінчився у період проходження ним військової служби за призовом під час мобілізації, тому після закінчення служби він підлягав звільненню у зв'язку із закінченням строку трудового договору на підставі пункту 2 статті 36 КЗпП України.

Також суд апеляційної інстанції правильно виходив з того, що позовні вимоги ОСОБА_1 про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу з 16.09.2016 (з часу закінчення проходження військової служби) не підлягають задоволенню, оскільки із вказаної дати його трудові відносини з відповідачем припинилися. Верховним Судом 25.07.2018 рішення Апеляційного суду міста Києва від 06.12.2017 в частині вирішення позовної вимоги ОСОБА_1 про стягнення середнього заробітку за період з 1 вересня 2015 року по 15 вересня 2016 року, відповідно до частини третьої статті 119 КЗпП України, скасовано, справу в цій частині направлено на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, у решті рішення Апеляційного суду міста Києва залишено без змін.

Схожі обставини знаходимо у постанові Верховного Суду від 28.03.2018 у справі № 761/8873/16-ц. Так, позивача ОСОБА_1, відповідно до наказу від 09.02.2015 № 75К, прийнято на роботу з 9 лютого 2015 року по 9 лютого 2016 року на посаду молодшого фахівця в підрозділ електротехнічної групи дільниць сервісного обслуговування та енергозабезпечення в ПАТ «Київмедпрепарат». Відповідно до наказу від 08.02.2016 № 114К, позивача було звільнено із займаної посади молодшого фахівця підрозділу електротехнічної групи дільниць сервісного обслуговування та енергозабезпечення в ПАТ «Київмедпрепарат» на підставі пункту 2 статті 36 КЗпП України у зв'язку із закінченням строку трудового договору. Відповідно до посвідчення від 13.07.2015 № 479/5, солдат ОСОБА_1 з 22 червня 2015 року по 22 червня 2016 року знаходився на військовій строковій службі у Збройних силах України. Згідно з довідкою військової частини А2375, солдат ОСОБА_1 перебував на строковій військовій службі у військовій частині А2375 із 04.09.2015. Крім того, у відповіді, наданій ОСОБА_1 Головним управлінням державної праці у Київській області від 22.03.2016, зазначається, що наказ від 08.02.2016 № 114К, згідно з яким ОСОБА_1 звільнено із займаної посади молодшого фахівця підрозділу електротехнічної групи

дільниць сервісного обслуговування та енергозабезпечення в ПАТ «Київмедпрепарат» на підставі пункту 2 статті 36 КЗпП України у зв'язку із закінченням строку трудового договору, є порушенням вимог частини 3 статті 119 КЗпП України. За результатами перевірки стосовно директора ПАТ «Київмедпрепарат» ОСОБА_3 складено протокол про адміністративне правопорушення. Справу повернуто на новий розгляд до суду апеляційної інстанції. Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 08.04.2016 в задоволенні позову ОСОБИ_1 відмовлено. Ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 15.09.2016 рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 08.04.2016 залишено без змін. Як зазначається у постанові Верховного Суду по цій справі, апеляційним судом не встановлено всіх фактичних обставин, від яких залежить правильне вирішення справи, та допущено порушення норм матеріального та процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи, а тому ухвала апеляційного суду підлягає скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Отже, Верховний Суд сформулював правову позицію, що гарантії, визначені частинами 3-4 ст. 119 КЗпП України, є безумовними і зберігаються за працівником упродовж одного року навіть за умови, якщо строк трудового договору може закінчитися раніше. Натомість право на поновлення на посаді, яку особа займала за строковим трудовим договором, не зберігається. Тобто жодне призупинення трудових правовідносин на час перебування на службі не відбувається, а відносини тривають і пролонгуються до закінчення фактичної військової служби (демобілізації чи закінчення військового контракту). Винятком із правила може бути ліквідація установи, про що йшлося вище, чи зайняття з виборної посади.

Таку ж позицію знаходимо і у постанові Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 13.06.2018 у справі № 813/782/17 за позовом Первинної профспілкової організації газопромислового управління «Львівгазвидобування» до Головного управління Держпраці у Львівській

області, у якій зазначено, що чинне законодавство не передбачає можливості розірвання трудових відносин з працівником, призваним на військову службу, за жодних обставин. Припинення трудового договору на підставі п. 2 ст. 36 КЗпП України у зв'язку з закінченням строку трудового договору з працівниками, призваними на військову службу, можливе тільки після закінчення проходження військової служби (дня фактичної демобілізації). Крім того, законодавством не встановлено жодних відмінностей між правовим станом працівників, які уклали строкові трудові договори, та працівників, що працюють за безстроковими трудовими договорами, зокрема, й щодо поширення на них установлених законом гарантій, пільг і компенсацій, тому гарантії, передбачені ст.119 КЗпП України, поширюються на всіх без винятку працівників незалежно від того, працюють вони за строковим чи безстроковим трудовим договором.

Проте Верховний Суд у складі Касаційного адміністративного суду визначив, у яких саме випадках військовослужбовців можна звільнити за п. 2 ст. 36 КЗпП України. Йдеться про постанову ВС від 18.04.2018 № №392/528/16-а(2-а/392/26/16), де позивачем була особа, яку обрали на посаду секретаря Маловисківської міської ради Маловисківського району Кіровоградської області (виборна посада органу місцевого самоврядування) до відповідної міської ради. 19.03.2014 року, відповідно до Указу Президента України «Про часткову мобілізацію» від 17.03.2014 № 303/2014, його було призвано на військову службу до лав Збройних сил України по мобілізації в особливий період. 01.03.2015, на виконання наказу командувача військ оперативного командування «Південь» від 01.03.2015 № 20, між Міністерством оборони України і позивачем було укладено контракт та прийнято його на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу до Збройних сил України строком до закінчення особливого періоду або прийняття рішення про демобілізацію. Тому на підставі розпорядження Маловисківського міського голови «По

особовому складу» від 18.03.2015 № 24/а, відповідно до частини четвертої статті 119 КЗпП України, його звільнено (увільнено) від виконання службових та посадових обов'язків із збереженням за ним місця роботи, займаної посади і середнього заробітку більш як на один рік. Позивач вказував про те, що 02.01.2016 він виявив ненарахування Маловисківською міською радою середньомісячної заробітної плати. 25.01.2016 позивач отримав відповідь на запит від 14.01.2016 про закінчення його повноважень як секретаря Маловисківської міської ради з 20.11.2015 та копію рішення Маловисківської міської ради від 20.11.2015 № 3 «Про обрання секретаря міської ради Маловисківської об'єднаної територіальної громади» та копію розпорядження міського голови від 20.11.2015 № 102/а «По особовому складу» щодо звільнення його із займаної посади.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з висновками якого погодився і суд апеляційної інстанції, виходив з правомірності спірного рішення, оскільки звільнення позивача з посади секретаря Маловисківської міської ради відбулось у зв'язку з закінченням терміну повноважень міської ради. Також суд зазначив, що відповідач забезпечував виконання гарантій, передбачених частиною четвертою статті 119 КЗпП України, до часу закінчення терміну депутатських повноважень позивача. Рішенням першої сесії Маловисківської міської ради № 3 від 20.11.2015 сьомого скликання обрано нового секретаря Маловисківської міської ради, а позивача з вказаної посади звільнено у зв'язку із закінченням терміну повноважень. Розпорядженням Маловисківського міського голови № 102/а від 20.11.2015 «По особовому складу» позивача звільнено з посади секретаря міської ради на підставі п. 2 ст. 36 КЗпП України у зв'язку із закінченням строку повноважень ради шостого скликання 20.11.2015, про що в трудовій книжці наявний відповідний запис.

Враховуючи наведене, Верховний Суд у складі Касаційного адміністративного суду вважав вірними висновки судів попередніх інстанцій, що між депутатом

Маловисківської міської ради шостого скликання і Маловисківською міською радою шостого скликання фактично був укладений строковий трудовий договір про службу на посаді секретаря Маловисківської міської ради, термін дії якого відповідає юридично встановленому факту набуття депутатами/секретарем своїх повноважень та вичерпує (припиняє) свою дію після обрання депутатів ради нового скликання. А відтак, з припиненням повноважень ради відповідного скликання також припиняється і дія трудового договору депутата/секретаря міської ради. Однак судами встановлено, і зазначені обставини сторонами не оспорується, що на період дії строкового трудового договору позивача вказані гарантії за ним були збережені. Після спливу строку, на який був із позивачем укладений строковий трудовий договір, передбачені ст. 119 КЗпП України гарантії шляхом продовження строку дії такого строкового трудового договору збережені бути не можуть. Натомість, виходячи із особливостей служби в органах місцевого самоврядування на виборних посадах, реалізація таких гарантій передбачена у сукупності із застосуванням норм, що забезпечують охорону трудових та інших прав депутатів місцевих рад, передбачених ст. 33 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад».

Типовою помилкою є розмежування роботодавцями та окремими судами таких термінів як «призов на строкову службу», «мобілізація», «укладання контракту», «часткова, а не загальна мобілізація».

Так, у постановках Верховного Суду від 14.02.2018 у справах № 131/1449/16-ц та № 727/2187/16-ц, від 20.06.2018 № 631/1919/16-ц зустрічаємо аргументацію, що призов на строкову службу відмінний від мобілізації. Тобто роботодавці самовільно звужували сферу застосування законодавства, на що вірно вказували суди як на неприпустиме.

Однією із найпоширеніших помилок правозастосування з боку роботодавця є тлумачення таких понять як: «особливий період», «воєнний стан», «часткова мобілізація» у вузькому розумінні, а саме:

виключно часом проведення мобілізації чи безпосереднього перебування особи на службі. Верховним Судом у постановах від 14.02.2018 у справі № 131/1449/16-ц; від 14.02.2018 у справі № 727/2187/16-ц; від 20.02.2018 у справі № 640/4439/16-ц; від 21.02.2018 у справі № 211/1546/16-ц та інших неодноразово зазначалося, що особливий період діє і зараз та не обмежується указами Президента про мобілізацію. Однак у постановах Верховного Суду від 14.02.2018 у справі № 567/568/17, від 25.04.2018 у справі № 205/1993/17-ц, від 26.06.2018 у справі № 522/24225/16-ц, у справі, від 20.06.2018 у справі № 323/1252/17, від 18.07.2018 у справі № 355/1218/17, від 26.07.2018 у справі № 365/470/17 зазначено, що роботодавці не вбачають порушення трудового законодавства при звільненні працівників за п. 3 ст. 36 КЗпП України, посиляючись саме на таке довільне тлумачення законодавства. Таку аргументацію нерідко, а саме чотири з шести справ, що перебували на розгляді у Верховному Суді (Касаційний цивільний суд), приймають і суди нижчих інстанцій (як першої так і апеляційної).

У постановах Верховного Суду від 16.01.2018 у справі № 279/11919/15-ц, від 26.06.2018 у справі № 522/24225/16-ц, у справі від 26.07.2018 у справі № 365/470/17, від 25.04.2018 у справі № 205/1993/17-ц можна знайти помилкову мотивацію судів нижчих інстанцій при ухваленні рішень, які згодом переглянуті Верховним Судом. Серед типових можна навести такі: Апеляційний суд Київської області у своєму рішенні зазначив, що, «відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що позивача звільнено з роботи у зв'язку із вступом на військову службу за контрактом, згідно з пунктом 3 ст. 36 КЗпП України. На час звільнення позивача з роботи та його вступ на військову службу за контрактом рішення (указ) Президентом України про мобілізацію не приймалося, воєнний стан не вводився, особливий період не діяв. Таким чином, пільги, передбачені частиною третьою ст. 119 КЗпП України, частиною другою ст. 39 Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»,

на позивача не поширюються, а тому відсутні підстави для скасування наказу про звільнення позивача та його поновлення на роботі» (справа № 365/470/17). Тотожну позицію зайняв Апеляційний суд Житомирської області, а саме: «Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що звільнення позивача відбулося без порушення вимог трудового законодавства, оскільки ОСОБА_1 було призвано на строкову військову службу, тому встановлені на момент його призову гарантії щодо збереження місця роботи, посади і компенсації із бюджету середнього заробітку на підприємстві на позивача не поширювалися» (справа № 279/11919/15-ц).

У продовження викладеного вище, показовою не тільки за своєю суттю, але і за сторонами спору є справа № 554/1596/17 (постанова Верховного Суду від 30.05.2018), а саме спір між медичною сестрою інфекційного відділення військової частини А1615, яка розташована в смт Черкаське Новомосковського району Дніпропетровської області, та військовою частиною А1615. Суть спору полягала в тому, що медична сестра з 1 вересня 2016 року вона прийнята на військову службу за контрактом з причин існування кризової ситуації, що загрожує національній безпеці України, і на даний час контракт діє, оскільки укладений до закінчення особливого періоду або оголошення рішення про демобілізацію, у зв'язку з чим відповідно до частини третьої статті 119 КЗпП України за нею зберігається місце роботи, посада і середній заробіток. Тому звільнення її з роботи на підставі пункту 3 статті 36 КЗпП України є незаконним. Натомість касаційна скарга представника військової частини мотивована тим, що у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей оголошувалась часткова, а не загальна мобілізація, Збройні сили України усім складом на штати воєнного часу не переводились, національна економіка продовжує функціонувати в умовах мирного часу, а тому твердження позивача, що саме її було прийнято на військову службу за контрактом з причин існування кризової ситуації, що

загрожує національній безпеці України, не відповідає дійсності та не підтверджується матеріалами справи та нормами Законів України «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Верховним Судом касаційну скаргу залишено без задоволення, проте сам факт довільного тлумачення керівництвом військової частини норм законодавства видається дивним.

Порушення норм трудового законодавства у частині реалізації працівниками гарантій, що визначені частинами 3-4 ст.119 КЗпП України, виявляє і управління Держпраці. Так, у постанові Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 11.04.2018 у справі № 816/1155/16 зазначається, що таке порушення було виявлено саме під час перевірки, яку здійснило управління Держпраці у Полтавській області, попри спроби роботодавця оскаржити результати перевірки, Верховний Суд ухвалив рішення щодо необґрунтованості вимог касаційної скарги.

Загалом необхідно зазначити, що практика цивільної та адміністративної юрисдикцій Верховного Суду має однакову візію у вирішенні питань щодо захисту трудових прав працівників, які були призвані на строкову службу, мобілізовані чи уклали військовий контракт.

Підсумовуючи, можна дійти до наступних висновків. Дійсно, можливо, з позиції бізнесу, ситуація із збереженням місця роботи і виплатою продовж одного року середньої заробітної плати працівнику, якого немає, видається несправедливою. Оскільки, окрім податків та додаткового 1% військового збору, держава поширює державні гарантії на працівників приватного сектора економіки. З такою утилітарною позицією не можна погодитися. Держава – це ми, і війна – це не питання абстрактної держави, це наша спільна справа. Держава створює систему мотивацій для заохочення і залучення осіб на контрактну службу, перш за все, та повинна мінімізувати матеріальні втрати для мобілізованих та призваних осіб.

Головною тезою при розгляді порушених у публікації питань є те, що якщо наших

захисників не буде на східному і південному кордонах України, то нас не буде там, де ми є, у тому числі у бізнесі, окремі представники якого не вбачають необхідності забезпечувати реалізацію трудових гарантій працівників, які зараз там і захищають нас тут (<https://sud.ua/ru/news/blog/123486-ato-i-trudovi-prava-cherez-prizmu-praktiki-verkhovnogu-sudu>). – 2018. – 16.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Мороз, адвокат, правник, екс-заступник Міністра юстиції

Нові правила для вивезення дитини за кордон

Гадаю, що незважаючи на те, що вже кінець літа, питання все ж таки актуальне та важливе. Так, за 12 днів набудуть чинності нові правила перевезення дитини за кордон. Через це я хочу детальніше розповісти про максимум нюансів, які рекомендую враховувати при виїзді дитини.

Чому за 12 днів?

Нові правила, які забезпечать поїздку дитини за кордон без згоди батьків, передбачені Законом №8296 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання", який вже 29-го серпня набуде чинності.

Які саме нові правила?

Відповідно до новел закону, той з батьків, хто проживає спільно з дитиною, може самостійно вирішувати питання тимчасового виїзду дитини за кордон. Але тільки у випадку, якщо другий з батьків має чотиримісячну заборгованість з виплати аліментів. І, до речі, тепер дитина може виїхати без дозволу того з батьків, хто є боржником, не тільки із тим з батьків, з ким проживає, а і з організованою групою дітей. При цьому, мета виїзду може бути будь-яка: лікування, навчання і відпочинок, участь у змаганнях, фестивалях, олімпіадах, конкурсах, і перебувати за кордоном можна до 1-го місяця. Це суттєво спрощує життя тим з батьків, хто проживає з дітьми, і самим дітям, які не обмежені очікуванням бажаного дозволу від батьків-боржників.

Між іншим згідно з новими правилами той з батьків, з ким проживає дитина і який не перешкоджає другому з батьків бачитися з дитиною, зможе виїхати з нею за кордон на термін до місяця без нотаріальної згоди останнього, якщо має рішення суду або органу опіки і піклування, яким підтверджено, що дитина проживає з ним. Таке рішення треба буде показати прикордонникам при виїзді.

Окрім того, той з батьків, хто вивозить дитину, обов'язково має повідомити про виїзд рекомендованим листом другого з батьків (у разі наявності інформації про місце проживання другого з батьків), якщо той не ухиляється від сплати аліментів та належно виконує батьківські обов'язки.

ВАЖЛИВО

Вважаю, що про це слід нагадати, бо багато з тих батьків, хто вважає, що нові правила навпаки спрощують їм життя, бо вони до своїх дітей зовсім байдужі, повинні пам'ятати, що не все так просто! Якщо ви маєте борги з виплати аліментів, то не все так райдужно, бо окрім спрощення правил виїзду малечю за кордон, закон обіцяє також посилити відповідальність за аліментні борги і збільшує період, протягом якого можна зняти аліменти. Зокрема скорочується сукупний розмір заборгованості за невиконання аліментів до 3-х місяців для призначення, так званих суспільно корисних робіт. І якщо 12 наступних місяців адмін. правопорушення повторяться, то суспільно корисні роботи продовжать на строк від 240-а до 360-и годин.

Якщо боржники будуть ігнорувати суспільно корисні роботи, то відповідальність буде посилено вже до десятиденного арешту. Якщо і на це байдуже, то – кримінальна відповідальність та позбавлення волі до 2-х років.

Сподіваюсь, що нові правила змусять замислитись кожного боржника, адже ваші діти – тільки ваші, не слід про це забувати, і буди батьками – це відповідальність, яку ви свідомо на себе взяли, тож будьте ласкаві, НЕ забувайте про власних дітей (https://censor.net.ua/blogs/3081803/nov_pravila_dlya_vivezennya_ditini_za_kordon). – 2018. – 17.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Мороз, адвокат, правник, экс-заступник Міністра юстиції

Перший крок до відміни мораторію на землю

Набув чинності закон, який вирішить проблеми, з якими стикалися невеликі і великі підприємства, що займаються агропромисловістю в Україні та орендують землю у власників земельних ділянок.

По суті, новий Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» запускає ефективний механізм використання масивів земель сільськогосподарського призначення та необхідні умови для запобігання земельному рейдерству в Україні. Звісно є ряд мінусів, але їх ми будемо бачити вже згодом. А поки що давайте розбиратися, що конкретно обіцяє новий Закон.

Що було?

Чи знаєте ви, яка ситуація склалася під час паювання земель? Якщо ні, то ось короткий «екскурс». Перша проблема, з якою стикались власники ділянок – це паювання землі по декілька гектарів на кожного та спроектована сітка польових доріг навколо земельних масивів. В реальності ж власники земляних ділянок в переважній більшості випадків не використовували ці паї та передавали їх в оренду. І ні, не одному власнику, а хто кому хотів, той тому і віддавав. Результат – весь масив землі не належав одному аграрному підприємству, а земля була пошматована і більше схожа на шахове поле. І гра, відповідно, велася, як у шахах – із захопленнями, збитками для компаній та постійними сварками.

А якщо власник не бажав здавати в оренду землю, то шмат землі просто відстоювався посеред поля або його привласнювали, проте незаконно. І знову спір, суд та купа проблем.

Проблема друга – ті самі сітки польових доріг навколо земельних масивів, з урахуванням того, що загальна площа таких

доріг складає біля 2% площі кожного масиву, загальна їх кількість в Україні складає біля 500 000 гектарів. Ви тільки уявіть, скільки території не задіюється для обробки лише через те, що це не єдина власність, а суто формальний розподіл земельної ділянки. Таке виокремлення частин землі є неефективним використанням ресурсу.

Що зробили?

Ключові зміни, що повинні вирішити вищеперераховані проблеми, прописали у новому законі. Зокрема законодавчі новели передбачають, в першу чергу, надання права тому, хто використовує більшу частину земель масиву, отримати в оренду землю під польовими дорогами, але із обов'язковим сервітутом для доступу до інших ділянок.

Також згідно з новими правилами орендарі ділянок можуть надавати їх у суборенду орендарю іншої земельної ділянки у тому ж масиві без погодження з орендодавцем, залишаючись відповідальним за виконання договору оренди.

До того ж, якщо власник використовує понад 75 % території усього масиву, то іншу частину масиву він може взяти в оренду, але власникам тієї території надати рівноцінну ділянку. Таким чином, шахового поля більше не буде, і це дозволить більш раціонально використовувати земельні ресурси.

І ще одна новела – можливість користуватись ділянками під лісосмугами та іншими захисними насадженнями на праві оренди без земельних торгів. Бо раніше це теж була проблема. Лісосмуги досі є колективною власністю колишніх членів колективних сільськогосподарських підприємств. І через законодавчу невизначеність такі землі фактично не мають реального власника, їх часто вирубали, спалювали, загалом, що хотіли те й робили, за словами багатьох аграріїв – це ерозія ґрунтів та купа проблем для земель.

Що далі?

Новий закон – повинен врегулювати та оптимізувати багато «агро» питань, які турбують підприємців вже не перший рік. Тож розпочинаємо масштабну підготовку для вирішення усіх питань, бо користуватись усіма новими механізмами можна буде з 1 січня 2019 року. Ми з клієнтами – вже почали.

Якщо для вас земельні питання актуальні, тоді раджу звертатися до спеціалістів (https://censor.net.ua/blogs/3082184/pershiiy_krok_do_vdmni_moratoryu_na_zemlyu). – 2018. – 21.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Кирилл Сазонов, журналіст

Роттердам+ до свідання

В июле 2019 года Украина переходит от формульного ценообразования на электроэнергию к свободному рынку. Вступает в силу закон «Про рынок электроэнергии», который мы приняли по настоятельным просьбам ЕС. Столь любимая разного рода зрадофилами от энергетики и их послушной неграмотной паствой формула «Роттердам+» уйдет в прошлое. Свободный рынок будет определять цену сам. Это хорошо. Но если кто-то готовится праздновать, то я бы не советовал спешить. Свободный рынок это не значит – дешевле. Украина сегодня имеет самый низкий тариф для населения на электроэнергию. При самой дорогой закупочной цене на зеленую энергетику. Снижали в общем котле за счет атомной энергетики. Теперь будет рынок. С прицелом на общую сеть с Евросоюзом. Ну, вы уже догадались, что это дороже?

Обычно новости можно рассказывать сразу в контексте готовой оценки. Мол, хорошая новость или плохая. Изменения на рынке электроэнергии, с которыми нам предстоит столкнуться в ближайшее время, этот стереотип разрушают. Мы переходим от нормативных актов к реальному рынку. Это очень интересно, прогрессивно и фактически мы начинаем игру по европейским правилам. Ну а из негатива – цена. На свободном рынке недооцененная электроэнергия подорожает. Подорожает заметно. Минимум на 30% для населения. С другой стороны – открывается серьезное окно возможностей. Не секрет, что торговля рудой, металлом и зерном (основные позиции украинского экспорта) это по большому счету сырьевая экономика. Гарантированная бедность. А вот экспорт электроэнергии из Украины в ЕС это очень перспективно и выгодно.

Свободный рынок в нашей стране позволит легко выйти и на европейский рынок. А нам очень нужно в перспективе нескольких лет думать о строительстве новых реакторов на АЭС. Так что деньги и инвестиции в украинскую энергетику – злободневный вопрос. В противном случае мы рискуем через несколько лет сидеть при лучине без света. Маневренная мощь для пиков потребления, то есть ТЭС – тоже важно. Зеленая энергетика по тарифам в Украине самая дорогая в Европе, так что может и не выдержать конкуренции. Но интересы частного бизнеса и его лоббистов нас беспокоят в последнюю очередь. Работайте по европейским ценам без сверхприбылей – и будет вам счастье.

Переход на рыночное ценообразование и общая сеть с Евросоюзом неизбежны. Это очень перспективное направление для украинской экономики. Но в рознице для потребителей цена вырастет. Самое смешное, что именно формульное ценообразование «Роттердам+» до сегодняшнего дня сдерживало рост цены до уровня рынка. Это была не коррупционная, а очень экономная схема. И Лещенко с компанией критиковали ее, просто пользуясь неграмотностью населения в этом вопросе. Формула сдерживала цену и позволяла некоторым ребятам упорно разгонять зраду на ровном месте. Им не будет стыдно – придумают новую. А в реальности теперь все – не будет никаких формул. Свободный рынок. И можете не сомневаться, для нас он будет дороже. Но для украинской экономики – неплохой шанс на развитие. А это новые рабочие места, в том числе для квалифицированного персонала, налоги и свой сегмент европейского рынка (https://censor.net.ua/blogs/3082206/rotterdam_do_svidaniya). – 2018. – 21.08).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Андрей Довбенко, управляющий партнер юридической фирмы Evgis

Изменения в Конституцию: что происходит и какие могут быть последствия

В юридическом сообществе не утихают споры о том, нужно ли менять Основной закон и как это повлияет на страну. Не впервые за

историю независимой Украины законодатели меняют или пытаются поменять Конституцию, и каждый раз этот процесс сопровождается широким общественным резонансом и профессиональной дискуссией. Так ли нерушим основной закон, как его уже меняли и чем грозят возможные новеллы?

Экскурс в историю: как менялась Конституция

С 1996 года, когда был принят Основной закон, изменения в него вносили и предлагали вносить несколько раз. Самыми громкими были случаи смены формы правления – с президентско-парламентской на парламентско-президентскую и обратно. И так несколько раз.

Сначала в 2004 году Верховная Рада существенно урезала полномочия Президента, но через 6 лет под натиском Виктора Януковича Конституционный суд признал изменения антиконституционными и вернул редакцию 1996 года. Что интересно – парламент так и не проголосовал по этому решению, что позволило в 2014 году снова вернуться к парламентско-президентской форме правления образца 2004-го. Ведь ликвидация изменений в Основном законе только решением Конституционного Суда без соответствующего голосования в парламенте противоречит положениям Конституции в любой редакции: и 1996, и 2004 года.

На фоне такого «маятника» относительно формы управления государством изменения, происходящие с 2014 года в рамках судебной реформы или связанные с переименованием Днепропетровской области, кажутся незначительными. Этим летом Президент и депутаты вновь заговорили о серьезных трансформациях Основного закона. Некоторые из них ждут утверждения в парламенте с 2015 года.

Что предлагают изменить в ближайшее время

Краеугольным камнем предлагаемых новшеств остается президентский законопроект о снятии с народных депутатов неприкосновенности. Конституционный суд признал проект закона конституционным, но сами нардепы не спешат избавляться от своего

«щита», хоча почти все фракції в парламенті декларують формальну підтримку сняттю неприкосновенності. Последствия такого решения очевидны: парламентарии перестанут чувствовать себя безнаказанными и начнут выполнять работу как нанятые менеджеры, которых можно уволить за невыполнение показателей. С другой стороны, необходимо обеспечить депутатам из разных фракций защиту их политической позиции.

Еще одно новшество, которое предлагает внести в Конституцию Петр Порошенко, это намерение вступить в Европейский Союз и НАТО. Президент хочет закрепить эту внешнеполитическую позицию в Преамбуле Основного закона. По словам некоторых экспертов, это подтвердит серьезность наших стремлений для международных партнеров и обеспечит нерушимость внешнеполитических приоритетов перед каждым новым правительством. Однако взглянув на историю нашей многострадальной Конституции, говорить о каком-либо постоянстве не приходится.

И снова оказалась под вопросом форма правления в Украине. Некоторые политики уверяют, что страна устала от противостояния Президента и парламента, поэтому предлагают на уровне Основного закона сделать наше государство парламентской республикой. В таком случае Верховная Рада будет формировать правительство и выбирать президента. Так, как это происходит в Германии, Австрии, Венгрии и ряде других государств Европы и мира. Сама по себе модель не лучше и не хуже других, только вот что она принесет конкретно нашей стране? Станет ли новая форма управления гарантией исполнения взятых на себя обязательств и шагом вперед?

Безусловно, всё рано или поздно устареет и нуждается в изменениях. Даже самая передовая и демократичная Конституция в какой-то момент времени перестает быть актуальной, или по крайней мере – некоторые ее положения. Стране, которая переживает кризис и войну, очень важно понять, насколько действительно необходима очередная конституционная реформа для реальных изменений. Пока что,

глядя на украинскую действительность, всё это жонглирование формами правления похоже на приевшийся цирковой трюк, а не попытку сдвинуть систему с мертвой точки (https://lb.ua/blog/andrey_dovbenko/405333_izmeneniya_konstitutsiyu.html). – 2018. – 17.08).

Блог на сайті «Zaxid.net»

Про автора: Михайло Цимбалюк, голова Львівської обласної партійної організації ВО «Батьківщина»

Влада починає полювання на водіїв

Народні обранці ще минулого року дали добро на посилення контролю за дотриманням правил паркування. Схвалений законопроект набуде чинності 27 вересня, а відтак муніципальні інспектори по-новому складатимуть на порушників протоколи і дозволятимуть евакуацію авто.

Згідно з Законом паркування коштуватиме водієві 510 гривень, якщо машина перешкоджає руху пішоходів або інших транспортних засобів, або зупинилася на смузї для громадського транспорту. Максимальний штраф загрожуватиме тим, хто залишить автомобіль на місцях для людей з інвалідністю. За це стягуватимуть 1020 гривень.

З одного боку ініціатива досить правильна, адже проблема паркування у великих містах дійсно наболіла і турбує кожного з нас вже багато років. Втім тут потрібно визнати, що в цьому випадку винні у неналежному паркуванні не так водії автовок, як місцеве керівництво, яке не забезпечує належної кількості паркомісць.

До прикладу, у Львові, особливо в центрі міста, штрафувати за неправильне паркування можна чи не кожного п'ятого водія. Але знову ж таки – власники автомобілів просто вимушені саме незаконно паркуватися, бо іншого міською інфраструктурою просто не передбачено. Місцева влада з року в рік обіцяє побудувати в центрі міста щонайменше три підземні паркінги, але справа далі обіцянок не доходить, а замість реальних ініціатив з'являються здебільшого міфічні проекти. В результаті маємо хаос – водії не мають де

поставити своє авто, а пішоходи часто не можуть безперешкодно пройти тротуаром. Складається враження, що міська влада готова дати дозвіл на будівництво місць для паркування лише для підприємців, які згодом і формуватимуть ціну за паркування. Яскравим прикладом цього є бажання місцевої влади за будь-яку ціну побудувати підземний паркінг біля Львівського національного університету імені Івана Франка – там чітко простежується бажання окремих інвесторів заробити гроші, попри небезпеку руйнування одного з найдавніших і найкращих університетів України...

Очевидно, що для того, аби навести лад у сфері паркування міській владі потрібна багато й інтенсивно попрацювати, починаючи з малого. Зокрема, спершу потрібно вести мову про дорожню розмітку для паркування, оновлення дорожніх знаків, зусилля, спрямовані на справну роботу паркоматів в зоні доступу 100-200 метрів. Ну і звісно просто необхідно детально розпланувати логіку транспортної системи на багатолітню перспективу, а не в стилі популізму. Так, необхідно чітко визначити зони центральної частини міста, які варто звільнити від приватного транспорту, а згодом чітко визначити місця, де б можна було безпечно і без шкоди для громади міста й для історичного середовища спорудити великі підземні паркінги.

Зараз же у Львові, згідно з договорами з операторами паркування, є 2811 паркомісць. Втім очевидно, що цього замало, адже у самій міській раді озвучують цифру у потребі 7000 паркомісць у центральній частині міста.

Переконаний, що Львів – це тільки дуже яскравий і найближчий для нас приклад проблем з паркуванням, насправді ж дуже схожі проблеми є у більшості міст України. Тому перед тим, як почати боротися з неправильним паркуванням необхідно забезпечити належну кількість місць, де можна залишити власне авто.

Щодо контролю за паркомісцями з вересня, то кожен орган місцевого самоврядування буде створювати відділи інспекторів із паркувань. Очевидно, що це потягне додаткові витрати з місцевого бюджету (тобто з грошей мешканців

міст). В ідеалі, а нашій країні до цього далеко (це не драматизм, а, на жаль, реалії), – в інспектора має бути певна форма, посвідчення, фотоапарат, планшет для фотовідеофіксації з прив'язкою до GPS-координат і навіть принтер, який буде відразу друкувати постанову.

Інше питання, яке виникає – як формуватиметься база даних власників транспорту – передовсім це стосується автомобілів на іноземній реєстрації. На місці виписати протокол власнику, а не водію, сьогодні є досить проблематично. Відповідно, у реєстрі має бути база з доступом до інформації про власника таких транспортних засобів.

Роботи ще дійсно багато, але переконаний, що працювати в цьому напрямку потрібно виважено, без зайвого піару та враховуючи усі чинники – зі сторони водіїв, пішоходів, архітектури міст тощо (https://zaxid.net/vlada_pochinaye_polyuvannya_na_vodiyiv_n1463806). – 2018. – 17.08).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Тимофій Бадіков, громадський діяч

eHealth та ліміт пацієнтів: проблема, про яку не говорять

Електронна система охорони здоров'я – eHealth, є ключовим елементом медичної реформи. Без цієї сукупності інформаційних програмних продуктів та сервісів неможливе якісне надання медичної допомоги лікарями, та, відповідно, отримання її пацієнтами. З іншого боку, без повноцінної системи eHealth неможливий контроль якості та об'єму наданих послуг медпрацівниками з боку МОЗ та НСЗУ. Це своєрідний мозок медичної галузі України, і вкрай важливо, аби він функціонував бездоганно. Проте, наразі це не так. У системі є чимало недоліків, і один із них – це відсутність контролю за кількістю підписаних декларацій, ліміт яких для лікарів первинки встановлений законом.

Як відомо, згідно нових правил, педіатр, сімейний лікар та терапевт можуть укласти 900, 1800 та 2000 декларацій відповідно. Пацієнт укладає договір із лікарем, який вводить

інформацію до медичної інформаційної системи (МІС) закладу, і ця інформація автоматично переноситься в центральний компонент eHealth. Але проблема у тому, що eHealth практично може зареєструвати у себе необмежену кількість декларацій від одного лікаря (зараз стоїть однакове технічне обмеження в 2000 для всіх категорій лікарів первинки). Цілком імовірно, що через цю проблему вже є лікарі, у яких понаднормова кількість пацієнтів. Вирішення цієї проблеми зводиться до автоматичного блокування можливості до підписання декларацій або з боку центрального компоненту eHealth, або ж на рівні МІС. Такий функціонал неодмінно з'явиться, і коли це станеться, то Національній службі здоров'я України (НСЗУ) потрібно буде вирішувати проблему скорочення кількості пацієнтів у лікарів, які набрали понаднормову кількість пацієнтів.

З іншого боку виникає ще одна колізія – НСЗУ не оплачує понаднормову кількість пацієнтів без попереднього запиту керівника установи до НСЗУ з проханням надати можливість до підписання додаткових декларацій. Таким чином, фінансування цих пацієнтів повністю ляже на медичну установу.

Скоріше за все, проблема понаднормових декларацій допоки не набула масового характеру, і поки цього не сталося, її необхідно вирішувати якомога скоріше (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5b7c226583ebb/>). – 2018. – 21.08).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Ян Берназюк, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Право на доступ до судового захисту в контексті дотримання строків звернення до суду, практика ЄСПЛ

Можливість людини без перепон одержати судовий захист є головним змістовним аспектом поняття доступу до правосуддя.

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) гарантує кожному право на справедливий

суд, що включає, крім іншого, право на розгляд справи. Відповідні положення Конвенції знайшли своє втілення також у ст. 55 Конституція України, згідно з якою права і свободи людини і громадянина захищає суд; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

У науковій літературі висловлюється думка, що право на розгляд справи означає право особи звернутися за захистом до суду та право на те, що його справа буде розглянута та вирішена судом. Обов'язковою умовою дотримання цього права є те, що особі має бути забезпечена можливість реалізації зазначених прав без будь-яких обмежень, перешкод чи ускладнень. Можливість людини без перепон одержати судовий захист є головним змістовним аспектом поняття доступу до правосуддя.

Разом з тим право на доступ до правосуддя в Україні, як і в більшості держав світу, не є абсолютним і обмежене передусім встановленим строком звернення до суду. У свою чергу право на оскарження судового рішення також обмежене встановленим строком на апеляційне чи касаційне оскарження. Такий підхід обумовлений необхідністю дотримання іншого, не менш важливого принципу – верховенства права, а точніше, одного з його елементів – принципу правової визначеності.

Відтак, одним із механізмів забезпечення реалізації гарантованого Конвенцією права особи на доступ до правосуддя, а також права на оскарження судового рішення (фактично – права на виправлення судової помилки) з урахуванням принципу правової визначеності, є поновлення судом пропущеного з поважних причин строку на звернення до суду та строку на оскарження у розумних межах, з дотриманням засад оптимальності і пропорційності.

Отже, постає необхідність у дослідженні двох фундаментальних аспектів права на справедливий судовий захист у співвідношенні з принципом правової визначеності: 1) права на доступ до правосуддя у разі порушення строків звернення до суду; 2) права на ініціювання виправлення судової помилки

(скасування неправосудного рішення судами вищих інстанцій) у разі пропуску строку на оскарження судового рішення.

Так, розуміючи важливість дотримання оптимального балансу між забезпеченням реалізації права особи на доступ до правосуддя та принципом правової визначеності, Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) сформував правову позицію, відповідно до якої встановлення обмежень доступу до суду у зв'язку з пропуском строку звернення повинно застосовуватися з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру; перевіряючи його виконання, слід звертати увагу на обставини справи (справи «Белле проти Франції», «Ільхан проти Туреччини», «Пономарьов проти України», «Щокін проти України» тощо).

Одним з найбільш складних питань у процесі прийняття рішення про поновлення строку звернення до суду є визначення критеріїв, за якими суд може визнати причини попуску строку поважними, а підстави для його поновлення виправданими з метою досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав окремої особи.

Зокрема, аналіз практики ЄСПЛ дозволяє виокремити такі фундаментальні обґрунтування на користь прийняття рішення про поновлення пропущеного строку звернення до суду: 1) рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві; щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права (справа «Белле проти Франції» [4]); 2) не можуть бути встановлені обмеження щодо реалізації права на судовий захист у такий спосіб або до такої міри, щоб сама суть права було порушено; ці обмеження повинні переслідувати легітимну мету, та має бути розумний ступінь пропорційності між використаними засобами та поставленими цілями (справа «Мушта проти України»);

3) суворе застосування строку без урахування обставин справи може бути непропорційним щодо цілі забезпечення правової визначеності та належного здійснення правосуддя, а також перешкоджати використанню доступних засобів правового захисту (справа «Станьо проти Бельгії»).

Крім того, ЄСПЛ висловив позицію стосовно того, що, розглядаючи підстави для поновлення пропущеного строку, національні суди мають враховувати, що питання стосовно того, чи було дотримано справедливий баланс між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав окремої особи, виникає лише тоді, коли встановлено, що оскаржуване втручання відповідало вимозі законності і не було свавільним (справи «Скордіно проти Італії», «Ятрідіс проти Греції»).

Одним із елементів права на справедливий суд є право на виправлення судової помилки, включаючи право на скасування неправосудного рішення та прийняття правового рішення по справі. При цьому, як зауважують деякі науковці, забезпечення права на апеляційне і касаційне оскарження включає як можливість оскарження судового рішення, так і обов'язок суду прийняти та розглянути подану апеляційну чи касаційну скарги.

Доступність права на оскарження у зв'язку із пропуском встановленого строку неодноразово була предметом розгляду ЄСПЛ. Так, у своєму рішенні у справі «Скорик проти України» Суд зазначив, що відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції, якщо в національному правовому порядку існує процедура апеляції, держава має гарантувати, що особи, які знаходяться під її юрисдикцією, мають право у апеляційних судах на основні гарантії, передбачені Конвенцією. Так, повинні враховуватися особливості провадження, що розглядається, у відповідності з національним правопорядком, а також роль апеляційного суду у них. У справі «Зубак проти Хорватії» ЄСПЛ, розглядаючи загальні принципи щодо доступу до судів вищої інстанції та обмеження *ratione valoris* (компетенція з огляду на цінність), зробив висновок, що стаття 6 Конвенції не зобов'язує Договірні держави створювати апеляційні чи касаційні суди, проте якщо

такі суди існують, необхідно дотримуватись гарантій, визначених у статті 6, наприклад, у тій частині, в якій вона гарантує учасникам судового процесу ефективне право на доступ до суду.

Таким чином, ЄСПЛ роз'яснив, що положення ст. 6 Конвенції, включаючи право на доступ до суду, поширюються також на апеляційне чи касаційне оскарження судового рішення, якщо таке право передбачено національним законодавством. Відповідно, поновлення пропущеного строку на апеляційне чи касаційне оскарження судового рішення є механізмом забезпечення певної гнучкості та пропорційності при вирішенні питання про допуск скажника до апеляційного чи касаційного судів.

З аналізу практики ЄСПЛ вбачається, що поновлення строку на оскарження судового рішення може бути обґрунтованим та вважається співвідносним та виправданим стосовно неповного забезпечення принципу правової визначеності, зазвичай, якщо: 1) недотримання строків було зумовлене діями (бездіяльністю) суду попередньої інстанції, зокрема, особі не надіслано протягом строку на оскарження судового рішення копію повного тексту рішення суду попередньої інстанції (справа «Мушта проти України»); 2) пропуск строку на оскарження обумовлений особливими і непереборними обставинами суттєвого та переконливого характеру (справи «Рябих проти Росії», «Устименко проти України»); 3) відновлення строку необхідне для виправлення фундаментальних недоліків або помилок правосуддя (виправлення серйозних судових помилок) (справи «Безруков проти Росії», «Брумареску проти Румунії»).

При цьому у кожному випадку прийняття національними судами рішення про поновлення строків на звернення до суду або на оскарження судового рішення, ЄСПЛ наголошує на необхідності перевіряти, чи виправдовують підстави для поновлення строків втручання у принцип *res judicata*, коли національне законодавство не обмежує дискреційні повноваження судів ні у часі, ні у підставах для поновлення строків (справ «Пономарьов

проти України»), а також, чи є обмеження права особи на доступ до суду пропорційним (справа «Мельник проти України»).

Отже, згідно з практикою ЄСПЛ для забезпечення оптимального співвідношення права на доступ до правосуддя та принципу правової визначеності у процесі прийняття судом рішення про поновлення строку на звернення до суду мають враховуватися: 1) особливі обставини кожної конкретної справи у системному зв'язку з причинами пропуску строку на звернення до суду; наявність причин непереборного та об'єктивного характеру пропуску строку на звернення до суду; 2) характер права, для захисту якого надійшло звернення до суду, та його значення для сторін; 3) період, який минув з моменту пропуску строку, правові наслідки його поновлення або не поновлення; 4) наявність публічного (суспільного та, меншою мірою, державного) інтересу у справі; 5) фундаментальність значення справи для судової та правозастосовної практики.

Що стосується забезпечення реалізації права на оскарження судового рішення у контексті пропуску строку на таке оскарження, у рішеннях ЄСПЛ сформувалась стала практика, відповідно до якої поновлення строків на оскарження може бути виправданим, якщо: 1) пропуск строку є поважний, об'єктивно незалежний від волі та поведінки скажника, а тим більше, якщо пропуск строку стався з вини судів попередніх інстанцій, зокрема, у зв'язку з несвоєчасним врученням повного тексту судового рішення при одночасній добросовісній поведінці скажника та вчиненні останнім усіх залежних від нього дій з метою отримання такого рішення; 2) оскарження судового рішення здійснюється не з метою перегляду остаточного рішення, а обумовлене метою виправлення судової помилки, яка має суттєве значення для захисту прав та інтересів особи або становить значний суспільний або у, виняткових випадках, державний інтерес.

Одним із визначальних критеріїв для прийняття судом рішення про поновлення чи непоновлення строку є досягнення справедливого балансу між загальними

інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав окремої особи, з обов'язковим врахуванням того, що одним з основних елементів принципу верховенства права є принцип правової визначеності. При цьому дотримання строків однаковою мірою стосується всіх учасників судового спору, які мають абсолютне право на справедливий розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом (<https://sud.ua/ru/news/blog/123832-pravo-na-dostup-dosudovogo-zakhistu-v-konteksti-dotrimannya-strokov-zvernennya-do-sudu-praktika-yespl>). – 2018. – 22.08).

Блог на сайті «Мінфін»

Про автора: Константин Сопрыкин

Кому и на сколько банки смогут повысить ставку по кредиту

В начале июля депутаты проголосовали за закон о возобновлении кредитования. Банкиры ждут его с нетерпением, заемщики – с тревогой. С вступлением в силу закона их положение может стать еще более уязвимым.

«Минфин» уже писал о законе №6027 о возобновлении кредитования. Он должен перекрыть ряд схем, которые раньше использовали нерадивые заемщики, чтобы не возвращать долги банкам. Но в документе есть нормы, которые коснутся и добросовестных клиентов. Одна из них – право кредиторов изменять процентную ставку по кредиту в одностороннем порядке.

«Минфин» решил разобраться, в каких случаях, когда и на сколько банки смогут повышать ставки по кредиту.

Что разрешили банкам

Ставка по кредиту бывает фиксированной и изменяемой (плавающей) – привязанной к какой-то переменной величине. Если заемщик согласился на плавающую ставку и подписал договор, банк может менять ее сам, не спрашивая согласия клиента.

Новый закон дает кредитору право повышать ставку, и обязывает ее снижать, в соответствии с условиями, которые прописаны в договоре.

Заемщика об изменениях можно уведомить пост-фактум – в течение 15 календарных дней после даты, с которой применяется новая ставка. Если банк увеличивает стоимость кредита, он обязан сообщить об этом также поручителям и другим лицам, которые указаны в договоре.

Норма нового закона ситуацию кардинально не меняет. «Плавающую ставку по кредиту банки могли менять и до принятия №6027», – поясняет управляющий партнер адвокатского объединения «Группа Бизнес Партнеров» Татьяна Проскурня.

С фиксированной ставкой все иначе: сейчас кредиторы не имеют права ее менять ни при каких условиях. По словам старшего юриста ЮФ EVRIS Катерины Брэдуляк, это табу продолжит действовать и после вступления в силу закона.

Плавающая ставка – что это

Изменяемые ставки банки чаще всего устанавливают по ипотечным или автокредитам. Как правило, они состоят из двух компонентов – один из них меняется, в зависимости от стоимости ресурсов, другой – остается неизменным.

Переменный компонент могут привязывать к разным значениям. Один из возможных вариантов – индекс UIRD (украинский индекс ставок по депозитам физических лиц). Эта средневзвешенная ставка рассчитывается каждый банковский день в системе Thomson Reuters и меняется довольно динамично. В этом случае стоимость кредита будет рассчитываться по формуле: UIRD + фиксированный %. Если депозиты подорожают, вырастут и расходы заемщика на обслуживание займа. И наоборот, если UIRD снизится, заемщик станет платить меньше.

Другой ориентир, к которому банки привязывают ставку – FIDR (Floating Interest Deposit Rate). Это ставка по срочному депозиту с выплатой процентов в конце срока в конкретном банке. Как и в первом случае, в формуле будут присутствовать два компонента: переменный FIDR + фиксированный процент.

Новый закон ограничит аппетиты кредиторов. «Закон № 6027-д обязывает прописывать в кредитном договоре максимальный размер

кредитной ставки. Действующий закон говорит, что кредитор должен указать в договоре лишь максимальную величину, на которую может увеличиться процент по кредиту», – рассказал «Минфину» юрист ЮКК «Де-юре» Владимир Данилин.

Как будут уведомлять заемщиков

Закон о возобновлении кредитования позволяет кредиторам информировать клиентов об изменении процентной ставки постфактум. Но на практике банкам придется это делать заранее.

Сейчас действует норма Гражданского кодекса, согласно которой кредитор обязан письменно уведомить заемщика, поручителя и других обязанных по договору лиц об изменении процентной ставки не позднее, чем за 15 календарных дней до даты, с которой будет применяться новая ставка. Именно эта норма и будет приоритетной.

Кредиторам придется следовать четким правилам. Еще недавно суды рассматривали огромное количество споров, в которых должники пытались доказать, что банк не уведомил их должным образом об изменении ставки по кредиту. Так что Верховному суду пришлось прояснить ситуацию. «В своих решениях от 30.11.2016 р. по делу № 6-82цс16 и от 11.10.2017 р. по делу №6-1374цс17 Верховный Суд Украины указал, что должник считается надлежащим образом уведомленным об увеличении размера процентной ставки в одностороннем порядке в том случае, если банк не только отправил в его адрес письмо об изменении условий кредитного договора, но и доказал факт его вручения адресату под расписку», – говорит Татьяна Проскурня.

По мнению юристов ОТП Банка, новая норма коснется кредитных договоров, заключенных с юридическими лицами. Таким заемщикам банки смогут сообщать об изменениях ставки постфактум.

Если заемщик не согласен

Если клиент не согласен с тем, что банк изменил ставку, у него только один выход – полностью погасить долг в течение месяца. В этот период продолжит действовать старая ставка по кредиту. Но возможность быстро

рассчитаться с кредитором есть не всегда. Если задолженность большая, могут возникнуть просрочки, включатся штрафные санкции, возникнут разногласия с банком.

«Я считаю, что данная норма противоречит Закону Украины «О защите прав потребителей». Она предоставляет почти неограниченные полномочия банкам и совсем не защищает слабую сторону в таких правоотношениях – потребителя», – утверждает управляющий партнер ЮК «Касьяненко и партнеры» Дмитрий Касьяненко.

Кто в опасности

Закон №6027 пока находится на подписи у президента. Он вступит в силу на следующий день после того, как будет опубликован, начнет действовать – еще через три месяца. То есть даже если президент подпишет его сегодня, его нормы заработают не раньше, чем в конце ноября.

Пока закон не опубликован, нельзя утверждать наверняка – смогут ли банки повышать ставки только по новым договорам, или норма коснется и действующих заемщиков. В законопроекте, который голосовали во втором чтении, была оговорка, за счет которой закон получал обратное действие. Если она останется в окончательной версии документа, то нормы №6027 будут применяться и к кредитным договорам, которые были подписаны до вступления закона в силу.

Рекомендации заемщикам

Юристы предупреждают: после вступления в действие закона, клиентам банков нужно быть осторожней. «Заемщик и раньше был слабой стороной при заключении кредитного договора, но сейчас его позиции стали еще слабее. И обратное действие закона во времени, и одностороннее увеличение процентной ставки, и увеличение срока взыскания задолженности с поручителя – все это ослабляет позиции потребителя», – констатирует Дмитрий Касьяненко.

Читать кредитный договор теперь придется внимательней. «Заемщику следует обращать внимание на тип процентной ставки и ее размер. Если выбор сделан в пользу плавающей ставки, нужно посмотреть на указанный в договоре

максимальный размер и принять решение – под силу ли будет оплата такого кредита», – советует Катерина Брэдуляк.

Также нужно изучить механизм расчета ставки и посмотреть, как переменный показатель вел себя в предыдущие несколько лет. «Если какой-то параметр в формуле растет постоянно, глупо будет рассчитывать, что в будущем он будет уменьшаться или останется неизменным», – говорит Владимир Данилин.

Благо, в последний год проценты по депозитам хронически падают. А вместе с ними снижаются и плавающие ставки по кредитам. Но сколько продлится такая ситуация, сказать сложно. НБУ, борясь с инфляцией, уже несколько раз повышал учетную ставку. Вслед за регулятором банки в любой момент могут изменить ценовую политику и заемщики начнут массово получать уведомления о росте ставок по кредитам (<https://minfin.com.ua/2018/08/22/34576959/>). – 2018. – 22.08).

Блог на сайті «Мінфін»

Про автора: Сергей Балченко, управляющий партнер аудиторской компании BDO в Украине

Что меняет новый закон об аудите

Новый закон об аудите существенно изменит ситуацию на рынке аудиторских услуг, – пишет в своем блоге на НВ управляющий партнер аудиторской компании BDO в Украине Сергей Балченко.

По его мнению, этот документ коренным образом перестроит отношения между бизнесом, банками, аудиторами и государством.

«Ужесточаются требования к банкам, предоставляющим кредитные ресурсы

крупному бизнесу, и к аудиторским компаниям, работающим с ними. В то же время, закон устанавливает, что все компании, получающие кредиты на сумму более 200 млн грн, должны проходить обязательный аудит финансовой отчетности», – пишет эксперт.

Кроме того, Нацбанк запускает постоянный онлайн-контроль каждого крупного кредита, и поручил банкам обеспечить регулярный и независимый аудит получивших кредит компаний.

Эти требования изложены в постановлении НБУ № 351 от 30 июня 2016 года «Об утверждении Положения об определении банками Украины размера кредитного риска по активным банковским операциям». Положения этого постановления вступили в силу в прошлом году.

Как отмечает Балченко, бизнес, который работает как холдинг, будет вынужден при получении кредита показывать финансовую отчетность и проходить независимый аудит не только конкретных дочерних структур, но и всей группы консолидированных предприятий.

Расходы на независимый аудит сейчас переложили на бизнес.

Еще одним важным моментом нового закона является создание и запуск уже этой осенью единого реестра Аудиторской Палаты. Он должен содержать перечень аудиторских компаний, имеющих право осуществлять те или иные проверки. Поэтому каждая компания, которая столкнется в процессе работы с необходимостью проходить аудит, сможет выбрать себе партнера по вкусу. Сейчас в этом списке находятся 26 компаний, одобренных НБУ (<https://minfin.com.ua/2018/08/23/34641524/>). – 2018. – 23.08).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 14 (158) 2018**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактор Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
А. Бергелська

Підп. до друку 30.08.2018.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,32.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net